

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
_____ Олена БРЕЖНЄВА
« ___ » _____ 2021 року

«Формування музичного сприйняття дітей середнього дошкільного віку»

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта»
Ціотенко Світлани Володимирівни

Науковий керівник:
Макаренко Л. В., кандидат
педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Лопатіна Г. О., кандидат
педагогічних наук, доцент
кафедри прикладної психології та
логопедії Бердянського державного
педагогічного університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ___ » _____ 2021 року

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
1.1. Характеристика основних дефініцій: «музичне сприйняття», «сприйняття музики», «слухання музики».....	10
1.2. Слухання музики як основний вид дитячої музичної діяльності.....	20
1.3. Характеристика музичного розвитку дітей середнього дошкільного віку.....	31
Висновки до першого розділу	41
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У ДІТЕЙ П'ЯТИ РОКІВ	43
2.1. Виявлення рівня музичного сприйняття музики у дітей п'яти років	43
2.2. Реалізація педагогічних умов формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей (формувальний етап експерименту).....	60
2.3. Результати експериментальної роботи з формування сприйняття слухання музики у дітей п'ятого року життя.....	71
Висновки до другого розділу	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	90

Актуальність дослідження. Активне сприйняття різних музичних творів здатне задовольняти усілякі потреби людей. У той же час, як стверджують провідні вчені, у процесі сприйняття музики можуть частково задовольнятися такі естетичні потреби, які практично є нездійсними. Так, М. Марков стверджує, що підсумком сприйняття музичного твору є перетворення емоційного стану і поведінки людини.

Музика, як вид мистецтва, відкриває людині можливість пізнавати світ і в процесі пізнання розвиватися. Під музичним сприйняттям, на думку дослідників, розуміється діяльність людини, що полягає в духовному опануванні витворів музичного мистецтва. Музичне сприйняття є складним процесом збагачення музичного образу і логіки його розвитку в музичному творі. Музичний образ, як вважають авторитетні науковці, досить абстрактний. Саме музичні образи передбачають множинність композиторських, виконавських і слухацьких трактувань. Це визначається тим, що в їх основі лежить музична інтонація, яка багатозначна за своєю суттю.

Зупинимось, перш за все, на аналізі музичного сприйняття, як виду художньої діяльності. Поняття «Музичне сприйняття» глибше, ніж сприйняття музичного звучання як чисто психологічний процес. У психології науковці під сприйняттям розуміють лише одну з форми віддзеркалення дійсності людиною – саме віддзеркалення чуттєвих ознак конкретного предмету. Тобто, наочний образ цього предмету, що виникає при його безпосередньому спогляданні.

Художнє ж сприйняття, на думку дослідників, протікає одночасно у формі відчуттів сприйняття, представлень мислення. При цьому у художньому сприйнятті значна роль відводиться фантазії, завдяки чому воно набуває деяких рис творчості.

Музичне сприйняття – це складне і багаторівневе явище. Музичне сприйняття представляє для дітей дошкільного віку велику трудність.

Пов'язано це із специфікою і складністю музичного художнього образу, а також із віковими особливостями дошкільників. Недостатня сформованість асоціативного мислення, емоційної сфери, музичного, мовного досвіду утрудняють сприйняття музики дітям. У зв'язку з цим, на думку дослідників, для розвитку музичного сприйняття дітям дошкільного віку потрібно допомогти почути і зрозуміти музику, увійти до світу її складних образів.

Все більшого поширення набуває вивчення закономірностей музичного сприйняття і його розвитку, що є одним із найважливіших напрямів в теорії і практиці музичного виховання. Цей процес науковці розглядають у музичній психології на основі розвитку досліджень властивостей звуку і музичного слуху, цілісності музичного сприйняття, методів його дослідження і розвитку (Е. Курт, А. Веллек, Д. Сишор, Б. Теплов, А. Готсдінер, К. Тарасова, В. Ражников, Ю. Цагареллі, Н. Ветлугіна, Є. Назайкинський та ін.). Сприйняття музики тісно пов'язане також з положеннями загальної психології сприйняття (І. Бех, Л. Виготський, О. Кононко, А. Леонтьев, П. Гальперін, Н. Бернштейн та ін.). Проте, питання музичного сприйняття, як зазначають вчені, залишаються недостатньо розробленими в теорії і практиці дошкільного виховання.

Проблеми психології музичного сприйняття досліджувалися О. Готсдінером, І. Зязюном, В. Ражниковим, К. Тарасовою, Б. Тепловим, Ю. Цагареллі та ін. У цій області класики психологічної науки залишили узагальнювальні ідеї з приводу природи і механізмів роботи людської свідомості і сприйняття як психічного процесу. Це праці Л. Веккера, Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та інших учених. Саме ці дослідники грають роль методологічного базису в дослідженнях музичного сприйняття.

На сьогоднішній час існують наукові дослідження, які присвячені розвитку музичного сприйняття у дітей дошкільного віку й узагальненню досвіду практичних занять з дітьми. Як вважають науковці, поєднання педагогічного, психологічного і музикознавського підходів, а також побудова

методики відповідно до вікових особливостей дітей дозволяють отримувати високі результати в їх музичному і загальному розвитку.

Питання сприйняття музики у різні часі є центром уваги педагогів, музикантів, психологів як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці. Дослідження учених представляють інтерес у наступних аспектах:

- у педагогічному. Він пов'язаний із питаннями музичного виховання і навчання;
- у музично-теоретичному і естетичному аспектах. Дані аспекти стосуються проблем віддзеркалення в музиці дійсності;
- в соціально-психологічному. Цей аспект торкається закономірності буття музики в суспільстві;
- в психологічному аспекті. Учених цікавить, з точки зору загальних завдань, вивчення психіки людини, його творчих проявів.

На сучасному етапі дослідниками приділяється велика роль у розробці методів експериментального вивчення сприйняття музики, в якій зіграла англо-американська школа психологів. Основи цього напрямку заклав К. Сишор, який проводив експериментальні дослідження в області психології музики. Теорію музичних здібностей К. Сишора назвали «теорією особливостей». Його система базується на тому, що основне значення для музичного таланту мають прості сенсорні здібності. Тобто здібності, які уловлюють дрібні різниці у висоті, інтенсивності і тривалості звуків. У область наукових інтересів вчений відніс музичне звучання. К. Сишор досліджував можливості голосу та музичних інструментів (рояля і скрипки).

У розвиток музичної психології великий вклад внесли також роботи О. Абрама, В. Вундта, Е. Маха, М. Мейера, Г. Ревеша К. Штумпфа та інших учених з музичного напрямку.

Розглянемо зміст музичного виховання у закладах дошкільної освіти, який передбачає виховання у дітей сприйняття музики, інтересу, любові до неї. Крім того, розвиває емоційну чутливість, залучає до різних видів музичної діяльності (слухання, спів, рух, гра на дитячих музичних

інструментах). Все це розвиває у дітей загальну музичність, творчі здібності. У дітей дошкільного віку, які отримують певні музичні знання й уміння, формується музичний смак. Тобто спочатку у них формується вибіркоче, а потім оцінне ставлення до музики.

Проте, повноцінне сприйняття музики дитиною, як вважають авторитетні дослідники, можливо лише тоді, коли вона розуміє про що «розповідає» музика, як «розповідає» музика, які почуття «передає» музика, а також здатна порівнювати почуте з чимось наочним, що зустрічалось їй у житті. Дитина сприймає звуки, красу їх поєднань, а також прагне зіставити їх з чимось реальним.

Ми згодна з думкою науковців, що сприйняття музики вимагає від дитини уваги, пам'яті, уяви, розвиненого мислення, знань. Тому у сучасній педагогіці музичні керівники застосовують музично-дидактичні ігри. Вони є засобами навчання і викликають у дітей зорові, слухові уявлення про музику і рухову активність. Тобто, впливають на дитину комплексно для кращого засвоєння навчального матеріалу. Музично-дидактичні ігри є допоміжними, «позамузичними» (термін Б. Теплова) засобами. Такі ігри в простій, доступній для дітей формі дають уявлення про музику, розвивають музичні і творчі здібності, підвищується інтерес до музики.

У музичному вихованні дошкільників особливе значення має сприйняття музики. Унікальність цього виду музичної діяльності полягає в тих розвиваючих можливостях, які слухання музики забезпечує як в плані емоційного, так й інтелектуального розвитку дитини.

Все більшого поширення набуває питання про слухання музики, яке є одним із розвиваючих і складних видів музичної діяльності для дітей дошкільного віку. Під час слухання музики діти набувають найбільший об'єм музичних вражень. Дошкільники вчаться слухати і чути музику, переживати й аналізувати її. У процесі слухання музики у дітей дошкільного віку розвивається музичне сприйняття-мислення. Як стверджують авторитетні

дослідники, музичне сприйняття-мислення є універсальною музичною здібністю, яка необхідна для здійснення будь-якого виду музикування.

Актуальність нашого дослідження визначається тим, що саме в дошкільному віці закладаються основи майбутньої музичної діяльності дітей дошкільного віку. Тому, на наш погляд, необхідно приділити особливу увагу питанню сприйняття музики і методів його розвитку.

Протиріччя заключається між значенням музики у вихованні дітей, що дозволяє розвивати культурні, емоційні й естетичні якості, і недостатньою розробленістю практичних підходів у розвитку сприйняття музики у практиці дошкільної освіти.

Проблема дослідження, на наш погляд, полягає в необхідності визначити зміст, а також розробити умови успішного формування сприйняття музики у дітей п'ятого року життя у процесі музичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Актуальність означеної проблеми, недостатній рівень її дослідження зумовили вибір теми магістерської роботи **«Формування музичного сприйняття у дітей середнього дошкільного віку»**.

Об'єкт дослідження – процес формування сприйняття музики у дітей середньої групи.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування сприйняття музики у дітей п'ятого року життя.

Рішення даної проблеми визначило **мету дослідження**: визначити та експериментально довести ефективність впливу педагогічних умов на формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей.

Враховуючи об'єкт, предмет і мету дослідження, ми зосередили увагу на вирішенні наступних **завдань дослідження**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з даної проблеми.
2. Розробити серію бесід про музику, які забезпечать умови для розвитку сприйняття музики у дітей середнього дошкільного віку.

3. Визначити педагогічні умови, спрямовані на формування сприйняття музики у дітей п'яти років та експериментально їх перевірити.

Аналіз психологічної та педагогічної літератури з вивчення проблеми сприйняття музики дозволили висунути **припущення**: формування сприйняття музики у дітей середньої групи буде успішним за наявності наступних педагогічних умов:

- активне включення особистості дитини п'ятого року життя в діяльність, що сприяє сприйняттю музики;
- розробка та впровадження програми «Країна чарівної музики» зі слухання музики, спрямованої на розвиток таких компонентів як ладове чуття, музично-слухові уявлення, чуття ритму;
- взаємодія вихователя з музичним керівником у процесі проведення музичного заняття.

У магістерській роботі використовувався наступний комплекс **методів дослідження**:

- теоретичні: вивчення наукових праць з проблеми дослідження, аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури, нормативна та методична документація;
- практичні: педагогічний експеримент, методи обробки даних (кількісний аналіз), якісний аналіз результатів дослідження, впровадження результатів у практику роботи закладу дошкільної освіти.

Перший етап (вересень 2020 р. – січень 2021 р.) – пошуково-теоретичний. Проаналізована педагогічна, психологічна і методична література, складений план експериментальної частини роботи.

На другому етапі (лютий – серпень 2021 р.) – дослідно-експериментальному – розроблені теоретичні положення дослідження і проведений педагогічний експеримент.

Третій етап (вересень – листопад 2021 р.) – узагальнююче-аналітичний. Проведений аналіз, узагальнення і систематизація отриманих результатів, сформульовані основні висновки дослідження.

Практична значимість дослідження: апробовано програму «Країна чарівної музики» з формування сприйняття музики з дітьми середньої групи. Матеріали дослідження можуть бути застосовані у практиці дошкільного виховання в умовах закладу дошкільної освіти з боку музичних керівників і вихователів, а також у системі підвищення кваліфікації фахівців дошкільної ланки освіти.

Експериментальна база дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася на базі КДНЗ «Ясла-садок № 42 «Схід» Маріупольської міської ради Донецької області» м. Маріуполь. У педагогічному експерименті взяли участь 40 дітей старшого дошкільного віку закладу дошкільної освіти.

Апробація роботи. Результати експериментального дослідження презентовані у:

Структура магістерської роботи. Матеріали, які були отримані в результаті вивчення літератури, досвіду практичної роботи й експериментального дослідження з вибраної проблеми викладені у даний час у магістерській роботі, що складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи викладений на 93 сторінках, з них основного тексту 81 сторінка. У тексті 17 таблиць; 13 рисунків, з них 4 діаграми. Додатки викладено на 4 сторінках. У списку використаних джерел 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Характеристика основних дефініцій: «музичне сприйняття», «сприйняття музики», «слухання музики».

Доведено, що сприйняття – складний психічний процес. Сприйняття – це, на думку дослідників, віддзеркалення побаченого або почутого. Сприйняття пов'язане з діяльністю й активно розвивається у діяльності.

У психології під сприйняттям науковці розуміють:

1. Суб'єктивний образ предмету, явища або процесу, що безпосередньо впливає на органи чуття людини;

2. Процес формування цього образу у свідомості.

Специфічним для музичного сприйняття, як зазначають науковці, є емоції, відчуття, настрої. Музика перестане бути мистецтвом, якщо її позбавити емоційного змісту.

Лише через вираження емоцій музика може передавати «думки і образи» або «картину природи». Крім того, через естетичні емоції людина пізнає світ. Одне з важливих завдань художнього виховання, як відомо, зберегти емоційну природу сприйняття.

Науковці стверджують, що проблема розвитку і педагогічної активізації музичного сприйняття починається з питання про сутність цього процесу. Аби зрозуміти сутність, на думку дослідників, необхідно визначити відмінність і часткове пересічення двох термінів. Ці терміни – «музичне сприйняття» і «сприйняття музики» – часто вживають як синоніми: Нас цікавили питання: Чи є ці слова ідентичними? У чому їх різниця?

На розвиток музичного сприйняття людини робить вплив середовище, в якому вона зростала. Це може бути музика, яка звучить на заняттях і в повсякденному житті, а також відношення до неї. Передається дитині також

рівень музичного і загального розвитку; цілеспрямоване музичне виховання. У самому процесі сприйняття беруть участь як емоції, так і мислення.

На даний час науковці вважають встановленим, що психічні процеси, які задіяні в музичному сприйнятті, включають весь спектр свідомості. Спектр свідомості починається з простих відчуттів і доходить до складних операцій музичного інтелекту. Сюди включаються пам'ять людини, увага, уява, емоційні переживання та ін.

Для музичного сприйняття, як стверджують авторитетні дослідники, «історія збагнення» музики на формування «адекватного» перцептивного образу лише починається. Для музичного сприйняття образ є чуттєвою платформою. Це створює умови для можливості появи у свідомості музичного образу як естетичного художнього феномену. У такому розумінні науковці звертають увагу на те, що термін «музичне сприйняття» є більшим терміну «сприйняття музики».

Музичне сприйняття направлене, на думку науковців, на збагнення багатовимірного культурно-музичного феномену, яким є музичний образ. Саме музичний образ несе великий сенс і культурний знак, що володіє загальнокультурним значенням та індивідуальною значущістю для кожної людини, яка любить і хоче слухати музику.

Розглянемо музичне сприйняття на прикладі роздумів Б. Асаф'єва. Як він вважає, повторно організовує композитором організований рух. Ця організація пов'язана, на думку Б. Асаф'єва, з музичним і життєвим досвідом індивіда.

У цьому явищі є й парадоксальність. Розглянемо один із варіантів, коли музичним може бути сприйняття не лише у музиці. Так, музичним, як вважають автори наукових робіт з музичного сприйняття, може бути сприйняття скульптури, живопису, архітектури, поезії, явищ природи, звучання людської мови та ін. Ми згодні також з думкою науковців, що музичним може бути і сприйняття людини людиною, а музичність сприйняття може забарвити сприйняття цим суб'єктом самих різних явищ.

Термін «музичне сприйняття», на думку дослідників, може бути і ширше, ніж поняття «сприйняття музики». Пояснюють вони це тим, що сприйняття музики охоплює не лише світ цього мистецтва. І навпаки, сприйняття музики може відбутись як сенсорний перцептивний акт. Але таке сприйняття музики не буде музичним по суті. Музичне сприйняття – це питання якості сприйняття.

У процесі музичного сприйняття науковці виділяють три стадії (рис. 1.1).

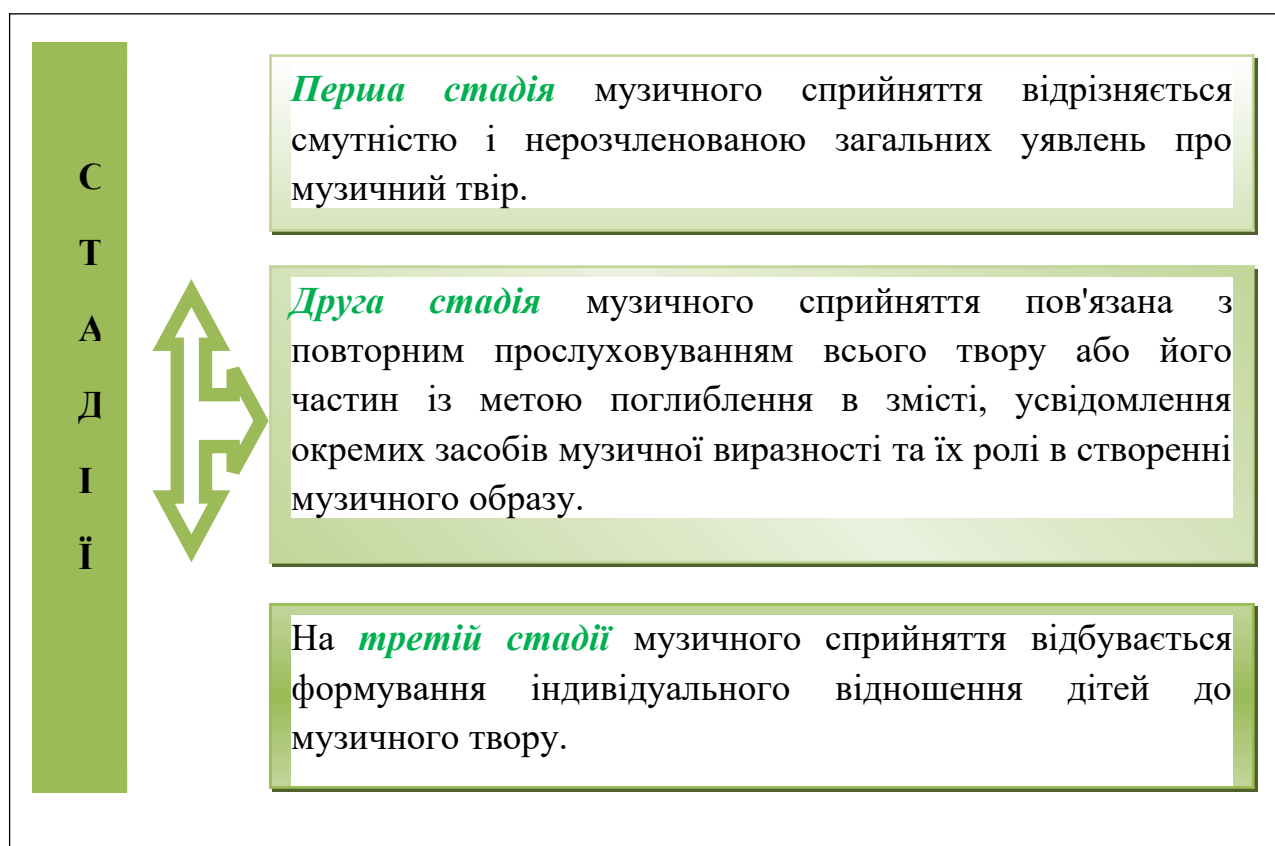

Рис. 1.1. Стадії процесу музичного сприйняття

На відміну від Б. Асаф'єва, Е. Назайкінський додержується іншої точки зору. Він пропонує розглядати два музичні терміни, які істотно розрізняються один від одного: «сприйняття музики» і «музичне сприйняття». Сприйняття музики, на його думку, це сприйняття, що відбулося, тобто, відчуте й осмислене. Це, як пояснює науковець, щось чутне

і таке, що діє на орган слуху. Музичне сприйняття, як доводить Е. Назайкінський, є сприйняття, яке направлене на збагачення й осмислення тих значень, якими володіє музика як мистецтво, як особлива форма віддзеркалення дійсності, як естетичний художній феномен. Отже, Е. Назайкінський стверджує, що музичне сприйняття – це складний процес співучасті і співтворчості твору, що сприймає з автором.

У протилежному випадку, слід підкреслити, музика сприймається як звукові сигнали, як щось чутне і таке, що діє на орган слуху. Сприйняття музики, як вважає низка дослідників, більш відповідає психологічній традиції. Крім того, сприйняття музики відображає ситуацію, «коли суб'єктом дії є людина з нормальним слухом. Об'єкт, який впливає у цьому випадку на сприйняття музики, є акустичні сигнали.

Обидва поняття у музикознавській і музично-психологічній літературі, на думку авторів ряду наукових робіт, можуть використовуватись як часткові синоніми. Проте педагогіка музичної освіти надає значення їх різниці. Пояснюють вони це тим, що застосування музичних термінів по-різному розставляє акценти в музично-психічному розвитку особистості.

Поняття «сприйняття музики», як стверджують провідні вчені, також має на увазі, що це:

по перше – це психічний музично-пізнавальний процес;

по друге – це суб'єктивний образ сприйнятого як результат музично-пізнавального процесу. Пізнавальний процес виник в індивідуальній свідомості людини і доводить здійснення цього процесу. Сприйняття як процес і як результат діяльності свідомості, як вважають дослідники, має об'єктивну і суб'єктивну сторони, а також культурно-задані й індивідуальні прояви.

Існує також думка, що сприйняття музики у таких значеннях як процес і як результуючий музичний образ, детерміноване несвідомою частиною психіки людини.

Дослідники В. Остроменський, А. Сохор, З. Казанджієва-Велінова та ін. виділяють основні стадії сприйняття музики. Це:

- до комунікативна. Вона пов'язана з готовністю дитини слухати музику з мотивацією й установкою;
- комунікативна, яка відображає реальний процес сприйняття музики;
- пост комунікативна. Ця стадія сприйняття музики пов'язана з осмисленням після закінчення звучання.

Такий процес сприйняття музики, як вважають науковці, має бути підкріплений спеціальними педагогічними засобами і прийомами.

Особливе місце займає сприйняття музики, яке є складним процесом пізнання, переживання й оцінки музичного твору, його художнього образу. До цього розділу науковці відносять: слухання музики, музично-дидактичні ігри і вправи.

Процес сприйняття музики носить комплексний характер. У процесі сприйняття музики й у формуванні музичного образу важливими науковці вважають аудіальну, візуальну, кінестетичну й емоційну модальності.

Комплексний чуттєвий досвід сприйняття музики і формування музичного образу дослідниками відображено у теоретичних уявленнях про:

- слухо-рухову природу музичності людини (Б. Асаф'єв, Б. Теплов);
- руки музиканта, що чують музичний твір (Р. Нейгауз);
- барвистість музичних інтонацій та різні тональності (М. Римський-Корсаков, О. Скрябін);
- так звану «зриму музику» (С. Ейзенштейн).

Специфічною характеристикою сутності сприйняття музики, як пізнавального акту, авторитетні дослідники вважають цілісну, афектно-когнітивну пізнавальну стратегію.

Тому, такі сучасні видатні вчені як Д. Босвел, В. Морозов та ін. говорять про особливий афектний, або емоційний інтелект, що розвивається за допомогою музики.

Якщо порівняти сприйняття дитини та дорослого через різний музичний і життєвий досвід, то можна відмітити, що воно не однаково. Так, сприйняття музики дітьми раннього віку мимовільне за характером, емоційністю. Поступово, з набуттям деякого досвіду, діти дошкільного віку сприймають музику більш осмислено. Вони починають співвідносити музичні звуки з життєвими явищами, визначати характер музичного твору. У дітей старшого дошкільного віку у зв'язку із збагаченням їх життєвого досвіду, а також досвіду слухання музики сприйняття музики народжує різносторонні враження.

Відомо, що провідним видом музичної діяльності дітей дошкільного віку є сприйняття музики. Цей вид діяльності доступний дитині з моменту народження. Колискова пісня матері – перше її знайомство з музикою. Діти дошкільного віку знають і люблять колискові пісні, але їм не вистачає цих пісень у виконанні матері. Зі свого раннього дитинства у пам'яті дошкільників зберігаються короточасні спогади про колискові, які їм наспівували. Вони можуть визначити характер колискових, охоче імпровізують пісеньки для своїх ляльок, творчо проявляють себе у самостійній музичній діяльності. Діти отримують в ранньому дитинстві різноманітні музичні враження у процесі сприйняття музики.

Як зазначають дослідники, сприйняття стає доступним раніше, ніж все інше. Тому воно є важливим упродовж всього дошкільного періоду. Сприйняття проходить через всі види дитячої музичної діяльності: слухання, спів, рух, гру на дитячих музичних інструментах, дитячу музичну творчість. Якщо дитина розрізняє характер музики, відчуває зміну її настроїв, відгукується на музику в якій-небудь формі, то на думку дослідників, можна говорити, що вона її чує і сприймає. А музичним сприйняттям вони називають сприйняття яке осмислене та засноване на викликаних музикою відчуттях.

З іншої сторони слід підкреслити те, що сприйняття музики направлене на освоєння слухового досвіду дітьми, інтонаційно-слухового

фону. У дітей дошкільного віку музичні керівники розвивають здатність переживати музичний зміст як з специфічну виразну мову.

Дитяче музичне сприйняття, як стверджують дослідники, включає різні риси. Це, наприклад, переживання неспецифічних музичних засобів у слуховому образі музики над висотно-ритмічними стосунками. Однією з рис є синкретично нерозчленований характер музичного образу, де всі аспекти звучання, як би зливаючись в свідомості, фокусуються на чомусь одному. Дитяче музичне сприймання включає фрагментарність. Мова йде про те, коли музичне ціле сприймається як сукупність окремих фрагментів. Дитяче музичне сприйняття має тягу до повторення коротких фраз і боязнь незнайомого матеріалу.

Таким чином, сприйняття музики, як зазначають авторитетні дослідники, здійснюється тоді, коли дитина не може включитися в інші види музичної діяльності. Крім того, сприйняття музики також здійснюється тоді, коли дитина ще не в змозі сприймати інші види мистецтва.

Сприйняття музики, як відомо, провідний вид музичної діяльності в усіх вікових періодах дошкільного дитинства. Що значить чути, сприймати музику? Автори ряду робіт вважають, що це означає вміти розрізнити характер музики, стежити за розвитком образу, тобто зміною інтонацій, настроїв.

Встановлено, що в дитини дошкільного віку при сприйнятті музики переважають емоції. Пояснюється це тим, що емоції зовнішньо виражені яскравіше, ніж у дорослих (Т. Лісовська). Зовнішні прояви дітей тісно переплітаються з їх внутрішніми переживаннями.

Сприйняття музики на музичних заняттях здійснюється не лише через слухання, але і через музичне виконання – спів, музично-ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах. У зв'язку з цим проведення занять з сприйняття музики передбачає:

- спеціальний підбір музичного репертуару;
- використання відповідних віку методів роботи з ним;

– включення різних видів художньої діяльності дітей, творів художньої літератури й образотворчого мистецтва (слухання віршів і прози; малювання, перегляд репродукцій картин, слайдів, відеоматеріалів та ін.).

Найбільш продуктивним, на думку дослідників, є синтез різних видів мистецтв. Так, діти, сприймаючи музичний твір, спираються на доступні для них образотворче мистецтво і художню літературу. Наочність, поезія, проза допомагають дітям дошкільного віку у розкритті музичного художнього образу.

Одним із завдань музичного керівника закладу дошкільної освіти є збагачення досвіду сприйняття дітьми класичної музики.

Це обумовлено тим, що

– по перше, діти дошкільного віку дуже сприйнятливі до всього прекрасного, чарівного, казкового;

– по друге – у них ще не склалися стереотипи смаків, переважаючих у сучасному суспільстві.

Саме тому, на думку дослідників, дошкільний період важливий етап у житті людини. У цьому віці формуються у дітей уявлення про справжню гармонію світу. Крім того, головним засобом педагога в рішенні цієї задачі є шедеври світового мистецтва і вітчизняної класики.

Нас також цікавило питання емоційного сприйняття музичних творів дітьми дошкільного віку. Емоційна чутливість на музику, стверджують провідні вчені, є однією з найважливіших музичних здібностей. У дітей дошкільного віку при сприйнятті музики переважають емоції. Такі емоції зовні виражені яскравіше, ніж у дорослих. Зовнішні прояви дітей, як вважають провідні вчені, тісно пов'язані з їх внутрішніми переживаннями.

У окремих наукових роботах ставиться питання про музичний твір, який може бути оцінений на основі одних емоцій без усвідомлення того, що в ньому виражене. Дитина елементарно висловлює свої враження про музику. Це означає, що музика здатна глибоко відчувати музику і пізнати її. Естетична емоція об'єднує емоційне й інтелектуальне відношення до музики. Крім того,

естетична емоція може стати показником всієї духовної культури дитини, якщо вона переростає в естетичне переживання. Це досягається, як стверджують провідні вчені, при спонуканні дітей до емоційної чуйності на музику, глибшому її пізнанню.

Таким чином, висока емоційність є характерною рисою сприйняття музики дошкільниками.

Повноцінне сприйняття дітьми музики, як припускають науковці, можливо за умови, якщо дитина розуміє, про що розповідає музика і здатна порівняти почуте. Але сприйняття музики – це процес складний, який вимагає уваги, пам'яті, різних знань і розвиненого мислення.

Тому, на думку дослідників, необхідно навчити дитину розбиратися в особливостях музики, направляти її увагу на засоби музичної виразності і розрізнення жанрів.

В основі сприйняття музики, на думку О. Ростовського, лежить слухання як фізіологічний процес. Він стверджує, що під впливом звучання музики діти можуть відчувати різні реакції, зокрема, зміни у частоті дихання, серцебитті, моторних реакціях тощо. Це елементарні відчуття задоволення чи незадоволення, збудження чи заспокоєння, напруження або розрядки. Емоції, що виникають при цьому, складають основу для формування інтересу до музичних явищ. Це є мотивацією дітей до подальшої пізнавально-творчої діяльності. У процесі розширення музичного досвіду особистості поступово накопичується обсяг інформації. Саме він дає дитині змогу поглиблювати свої слухові враження. Процес слухання перестає бути суто фізіологічним. У механізм сприйняття, як зазначає О. Ростовський, включаються інші психологічні процеси. Такі психологічні процеси зумовлені певним рівнем знань, умінь, навичок дітей, накопичених попереднім музичним досвідом.

У дошкільному віці, як зазначають дослідники, сприйняття відрізняється мимовільним характером, емоційністю. Воно часто носить імпульсивний характер, виражається в спонтанних, миттєвих реакціях дитини на музику, яка звучить. Поступово, з набуттям деякого досвіду,

дитина може сприймати музику більш осмислено, співвідносити музичні звуки з життєвими явищами, визначати характер твору.

Із Н. Ветлугіною погоджуються інші вчені, оскільки діти у закладі дошкільної освіти відвідують музичні заняття 2 рази на тиждень. Під час проведення музичних занять вони вчаться співацьким і музично-ритмічним навичкам. Але цього недостатньо, як вважають інші науковці, для успішного музично-сенсорного розвитку. Тому можна зробити висновок, що дітям необхідне додаткове спеціальне середовище.

Розвитку усвідомленого сприймання музики у процесі виховання і навчання приділяла увагу Р. Зінич. Вона спиралася на думку В. Шацької про необхідність навчати дітей дошкільного віку цілеспрямованому естетичному сприйманню мистецтва. За словами Р. Зінич, чим більше музики чує дитина у навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти, тим багатший її емоційний досвід. Крім того, чим більше дитина чує музики, тим вища в неї музикальність; тим більше коло образів вона сприймає і більше музичних творів будуть їй доступні.

Цього положення дотримувалась і С. Шоломович, яка вважала, що для повноцінного сприймання музики потрібна цілеспрямована робота. Саме в результаті систематичної роботи діти починають відчувати і розрізняти засоби музичної виразності, форму творів, жанри. Це, в свою чергу, поглиблює естетичні почуття дітей дошкільного віку.

Таким чином, сприйняття музики дітьми у закладі дошкільної освіти є найдоступнішим творчим видом діяльності дошкільника. Сприйняття музики забезпечує формування творчої культури дітей дошкільного віку. Разом із тим у дітей розвиваються основні психічні процеси, необхідні в ефективному здійсненні виховно-освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Музика засвоюється дітьми успішніше, якщо вона супроводиться показом ілюстрацій, вичлененням окремих епізодів із пісень, п'єс, що яскраво розкривають музичний образ.

1.2. Слухання музики як основний вид дитячої музичної діяльності.

Відомо, що діяльність – це активний процес оволодіння суспільного досвіду, досягненнями культури. Упродовж свого життя людина засвоює різні види діяльності. В результаті засвоєння різних видів діяльності, у людини формуються психічні якості і властивості. Деякі психічні якості і властивості набувають особливої значущості. У діяльності в людини удосконалюється сприйняття, уява, пам'ять, увага, мислення, відчуття та ін.

Діяльність людини науковці характеризують трьома головними ознаками (рис.1.2).

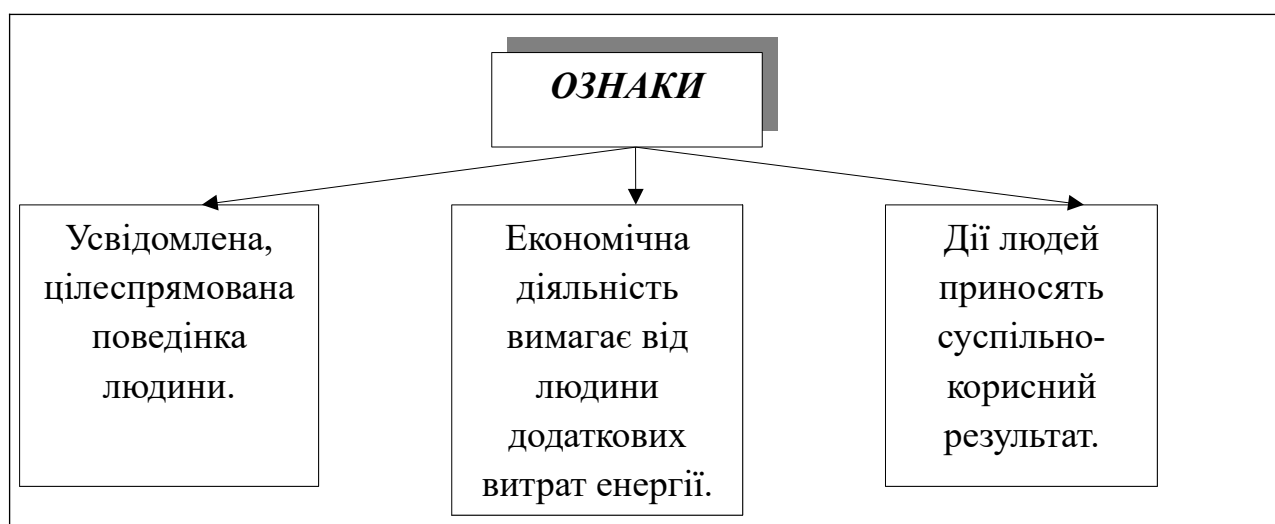

Рис. 1.2. Головні ознаки діяльності людини

Музичну діяльність дослідники розуміють як активність у художньо-естетичному сприйнятті музичних цінностей. Крім того, розуміють діяльність, особливістю якої є естетичне ціле покладання, яке полягає в можливості суб'єкта відкрити для себе в музичному явищі нову думку, переживання.

Музична діяльність дошкільників, як зазначають науковці, це різні способи, засоби пізнання дітьми музичного мистецтва. За допомогою музичного мистецтва здійснюється загальний розвиток дошкільників.

У процесі будь-якої діяльності дитина засвоює певні дії. Ці певні дії ведуть дітей до певного зовнішнього результату. Крім того, існують внутрішні, психічні дії, які складають основу змісту психічного розвитку. Це може бути сприйняття, мислення, увага, пам'ять. Музична діяльність, на думку дослідників, так само складається з багаточисельних дій. Дитина уважно слухає вступ до пісні, старається вчасно почати співати пісню у заданому темпі. При виконанні пісні дитина відображає відтінки (тихо – голосно). Крім того, одночасно зі своїми однолітками дитина закінчує виконання пісні. Тобто, дії дітей можуть бути такими:

– по-перше, зовнішніми, наочними. У цей час дитина співає, рухається, диригує, грає на дитячому музичному інструменті;

– по-друге, внутрішніми. Сприймаючи музику, дитина проникається емоційною виразністю та настроєністю музики. Крім того, дитина порівнює сольне і хорове виконання, прислухається до власного співу. Якщо дія повторюється багато разів, музичний твір поступово засвоюється дітьми дошкільного віку і переходить у навик. Сукупність цих навичок дозволяє дітям потім впоратися зі складнішими діями.

Питання організації музичної діяльності дітей розробили психологи, музикознавці, педагоги: Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, О. Гогоберідзе, А. Зіміна, Є. Назайкинський, О. Радинова та ін. Музична діяльність дошкільників, за визначенням О. Радиної, це різні способи, засоби пізнання дітьми музичного мистецтва. За допомогою цих засобів здійснюється музичний і загальний розвиток дитини.

Науковцями доведено, що музика займає особливе місце в естетичному і художньому вихованні, у формуванні гармонійної і всебічно розвиненої особистості. У музичному вихованні дітей дослідники виділяють такі види дитячої музичної діяльності: слухання музики, виконавство, яке включає співи, музично-ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах. Ще один із видів дитячої музичної діяльності – це дитяча музична творчість. До неї відносять: пісенну, танцювальну, музично-ігрову творчість та творчість

під час гри на дитячих музичних інструментах. Окремо також виділяють музично-освітню діяльність (рис. 1.3).

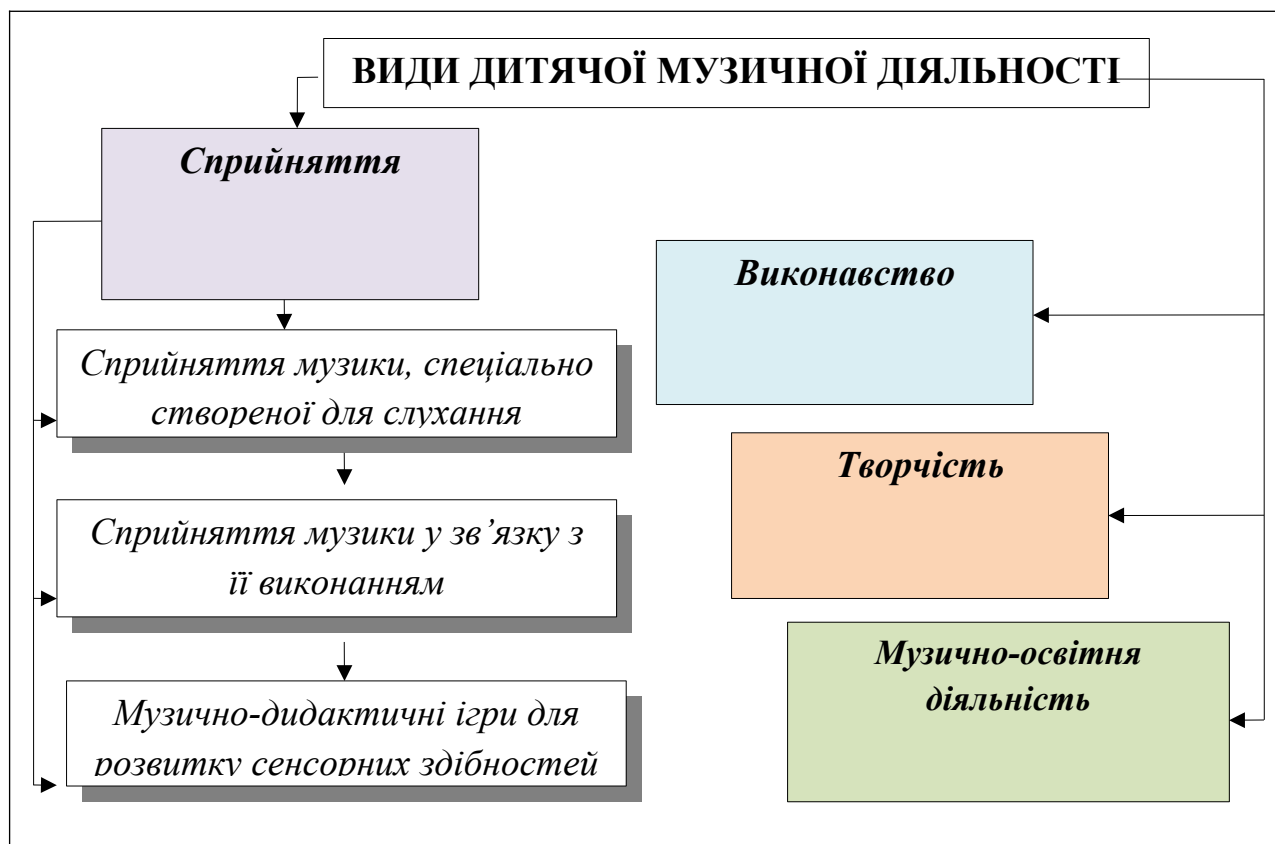

Рис. 1.3. Види дитячої музичної діяльності

Слухання музики – найпоширеніший вид музично-художньої діяльності. Дитина з цікавістю сприймає гру музичного керівника на інструменті. У сприйманні музичного твору, як зазначають дослідники, беруть участь слуховий і зоровий аналізатори. Це забезпечується, на їх думку, виразністю виконання музичного твору, мімікою, жестами, силою голосу, темпом, динамікою і тембром музичного інструменту. Під час слухання музики, на думку науковців, у свідомості дитини виникають уявлення, тобто, конкретні образи. Ці образи дитина усвідомлює, пов'язує між собою, розуміє їх зміст.

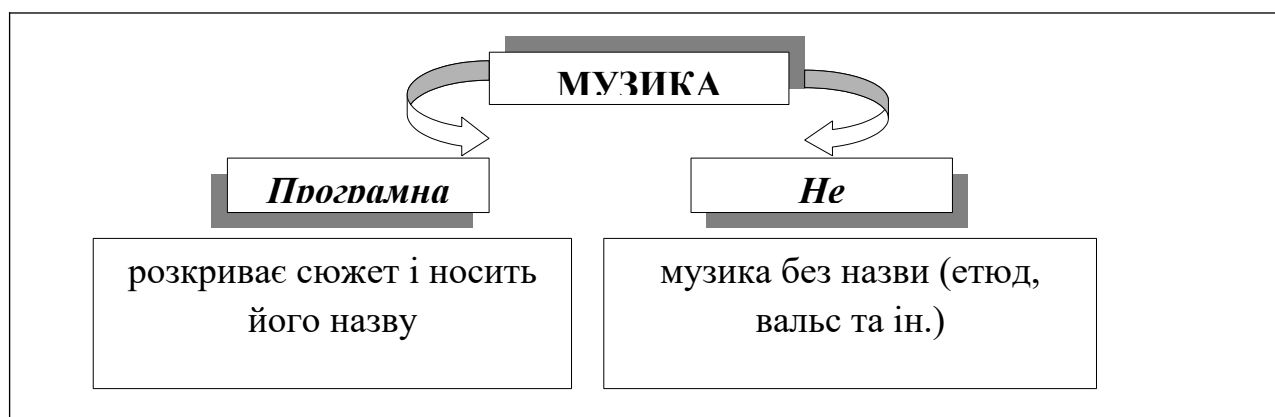
У процесі прослуховування музичного твору, як вважають авторитетні науковці, здійснюється його музично-художнє сприйняття. Саме зі слухання

музики починається залучення дитини до музики. Слухання музики розвиває інтерес, любов до неї, розширює музичний кругозір, підвищує музичну сприйнятливість дітей, виховує музичний смак.

Музиканти Б. Асаф'єв, Б. Яворський приділяли слуханню музики дітьми дошкільного віку велику увагу. Педагог В. Шацька працювала з розвитку навичок слухання музики у дітей дошкільного віку. Вона підкреслювала, що цілеспрямованому естетичному сприйняттю мистецтва потрібно вчити.

Про значення слухання музики дітьми дошкільного віку говорили також Н. Ветлугіна, І. Дзержинська, Т. Науменко, В. Петрова, О. Рудницька, С. Шоломович та ін.

Музику дослідники поділяють на програмну і не програмну (рис. 1.4). Суть цього ділення визначив ще П. Чайковський. Він писав, що не визнає музики, яка складалася б із безцільної гри в звуки. Тому, за його словами, будь-яка музика має певну програму, зміст.

Рис. 1.4. Програмна та не програмна музика (за П. Чайковським)

Програмна музика розкриває сюжет і носить його назву. Програма в музиці для дітей дошкільного віку, зазвичай, обмежується однією назвою твору, наприклад, музичні твори «Хвороба ляльки», «Нова лялька» П. Чайковського. Цим прийомом композитор спрямовує увагу дітей на

знайомство з музичним твором, полегшує розуміння цього твору. У закладі дошкільної освіти не програмна музика використовується дуже рідко.

Великий вклад у дослідження питань розвитку навичок слухання музики у дітей дошкільного віку внесли Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, Н. Гродзенська, Д. Кабальовський, В. Медушевський, Є. Назайкинський, Б. Теплов, С. Шацька, Б. Яворський та інші. У своїх роботах автори зібрали науковий теоретичний матеріал зі слухання музики. Цей теоретичний матеріал стосувався різних граней музичного сприйняття, його психологічних механізмів і педагогічних методів розвитку його у дітей. Але, питання формування навичок слухання музики у вихованців закладу дошкільної освіти, як зазначають дослідники, ще не повною мірою вивчені. Існує думка науковців про необхідність в узагальненні напрацьованих методик, а також у виявленні найбільш ефективних методів організації і проведення слухання музики.

Слухання музики – один із основних видів музичної діяльності. Саме з слухання музики починається залучення дітей до музичного мистецтва. Слухання музики є складовим компонентом виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Разом із тим, слухання і сприйняття музики важливим розділом музичного виховання дошкільників. У закладі дошкільної освіти діти слухають гарну музику (як вокальну так й інструментальну). Така музика сприяє радісному настроєві дітей, оптимістично налаштовує їх. Крім того, вокальна й інструментальна музика збагачує дітей життєвими враженнями, запрошує їх до активних дій, закладає основи художнього смаку на музичних заняттях, а також поза ними.

У розділ зі слухання музики дослідники відносять музичні твори, які спеціально підібрані для цього виду діяльності. Діти слухають музичні твори різних жанрів, а також різні за настроєм і образами. Крім того, дошкільникам цікаві музичні твори для слухання з яскравими образотворчими моментами, за змістом близькі дітям.

Інструментальні та вокальні твори у виконанні дорослих і дітей розвивають музичні здібності у дошкільників. Особливого значення набуває, на думку авторитетних дослідників, використання педагогом знайомих мелодій у поєднанні з новими. Автори ряду наукових робіт пропонують педагогам давати дітям для прослуховування мелодії у виконанні різних інструментів. Прослуховування музики науковці пропонують паралельно з читанням літературного матеріалу, розгляданням малюнків, а також з різними музичними іграми та розвагами.

Існує також думка, що для розвитку дітей дошкільного віку вміння слухати і сприймати музику необхідні музично-сенсорні здібності. Саме вони передбачають у дітей вміння розрізняти властивості музичного звуку (за висотою, тривалістю, тембром, динамікою).

Для того, щоб діти навчилися слухати музику, то як пропонують науковці, необхідно, щоб вони могли сприймати музичні твори, аналізувати прослухані.

Зупинимося, перш за все, на ознайомленні з кращими зразками вітчизняної та зарубіжної музичної культури. Відомо, що музичні твори сприяють розвитку загальної культури дітей дошкільного віку. За допомогою музики у дітей виховується художній смак, вміння оцінювати різні твори музичного мистецтва. Психологи, педагоги, видатні композитори звертають увагу на те, що дошкільники повинні навчитися слухати музику і лише тільки після цього вони зможуть полюбити її. У процесі слухання музики, як зазначають дослідники, діти знайомляться з музичними творами різного характеру, переживають певні почуття.

Слухання музики, як вважають автори ряду наукових робіт, це активний внутрішній процес зосередження на музичному творі. Музика дає дітям можливість сприймати і розуміти різні види, жанри музичного мистецтва. Вокальна музика робить на дітей великий вплив. Музичні твори засновані на єдності музики і літературних текстів. Інструментальну музику дітям важче розуміти. У цей час музичний керівник методично грамотно

доносить до свідомості дітей дошкільного віку музичний образ і настрої музичного твору.

Слухання музики сприяє, на думку науковців, розвитку музичних здібностей, мелодійного, гармонійного, ритмічного і тембрового слуху. Крім того, слухання музики заглиблює уявлення дітей про те, що оточує, допомагає у формуванні їх інтелекту.

На музичних заняттях під час слухання музики діти знайомляться з інструментальними та вокальними творами різних жанрів. Слухання музики розвиває у дітей дошкільного віку інтерес, любов до неї, розширює музичний кругозір. Крім того, слухання музики підвищує у дошкільників музичну сприйнятливості дітей, виховує завдатки музичного смаку.

Емоційна чутливість і розвинений музичний слух, як вважають авторитетні дослідники, дозволяють дітям у доступних формах відгукнутися на добрі відчуття і вчинки, допомагають активізувати розумову діяльність. Постійно удосконалюючи рухи, педагоги розвивають дошкільників фізично. Аби не знижувати інтересу дітей до музики, музичні керівники користуються на музичних заняттях різними методичними прийомами. Так, наприклад, вони пропонують відгадати загадку, про кого чи про що прозвучить музичний твір. Музичні керівники пропонують дітям взнати пісню чи п'єсу за музичним вступом; відгадати музичний твір по ритмічному малюнку.

Використання музично-дидактичних ігор педагогами на музичних заняттях та в повсякденному житті дошкільників, має велике значення а також є одним із методів дії на розвиток слухового сприйняття. Сучасні науковці рекомендують педагогам проводити систематичне слухання із застосуванням музично-дидактичних ігор. Вони зазначають, що музично-дидактичні ігри розвивають у дошкільників музично-сенсорне сприйняття. Це можуть бути висотні, темброві, ритмічні і динамічні властивості звуку. Ці властивості музичного звуку є засобами музичної виразності.

Дослідники також зауважують, що необхідно давати дітям чіткі завдання в музично-дидактичних іграх. Таким чином, діти вчаться

прислухатися до звуків, розрізняти їх за висотою, тривалістю, тембром, силою. Ці навички допомагають, як вважають автори ряду робіт, зрозуміти сенс почутої музики. Дошкільники під час музичного-дидактичних ігор виділяють, розрізняють, порівнюють виразні засоби прослуханого музичного твору.

Методи і прийоми розвивають також активне сприйняття музики. До методів і прийомів, які використовують педагоги, відноситься виразне виконання музичного твору, використання слова і наочних засобів при поясненні характеру музичного твору. Питання про музику, як зазначають дослідники, спонукають дітей дошкільного віку до свідомого, емоційного відношення до музики.

Неодноразове прослухання одного і того ж музичного твору також формує музичну пам'ять. Дошкільників педагоги вчать визнавати музичний твір по мелодії, фортепіанному супроводу, музичній фразі та ін.

Сучасні дослідники звертають увагу також на інтеграцію цього слухання музики в інші освітні області. На їх думку, це допомагає збагатити весь освітній процес у різних освітніх областях таким чином. По-перше, в освітній області «Здоров'я» використовується музичне оформлення гімнастичних вправ, фізхвилинок. По-друге, в освітній області «Соціалізація» музичні керівники використовують з дітьми спів колісанок, водіння хороводів під час театралізованої діяльності. По-третє, в освітній області «Праця» пропонують дітям пригадують пісні про професії. У освітній області «Художня творчість» дошкільники прослуховують музичні твори. Музичний керівник добирає такі музичні твори, які допомагають глибше розкрити творчий задум художника. Ще одна освітня область, яку виділяють педагоги – це «Комунікація». Саме ця освітня область безпосередньо зачіпає слухання музики дітьми. Дошкільники обговорюють музику, яку прослухали, засоби музичної виразності. Крім того, вони діляться своїми враженнями, тим, що їх у музиці схвилювало. У дітей розвивається мова, уміння вільно спілкуватися з дорослими й однолітками.

Отже, дітей привчають слухати музику. Діти дошкільного віку сприймають музичні твори свідомо й емоційно. Розвиток сприйняття близьких за характером п'єс привчає дітей почути щось особливе. Звертається увага на притаманне тільки цьому музичному творові з метою виявлення у власному виконанні. Дітей знайомлять з музичними творами різних музичних жанрів і стилів. Це дозволяє виявити, як вважають авторитетні дослідники, характерні особливості старовинної і класичної музики. Виявляють також діти і складні й прості ритми сучасної музики. Відповідний аналіз музичних п'єс, на думку сучасних науковців, сприяє усвідомленому сприйманню. Крім того, розвиває у дошкільників активність музичного мислення. Передумовою реалізації цього принципу є відбір музичного репертуару. Засвоєння музичного репертуару дозволяє музичному керівнику організувати всі види музичної діяльності дітей.

Під час поглибленого вивчення музичних творів, діти дошкільного віку вчаться відчувати красу емоційних відчуттів засобами музики. Слухаючи красиву, чутливу музику. Завдяки прослуханій музики у дитині з'являються позитивні емоції. Потім ці позитивні емоції перетворюються на красу і доброту почуттів душі людини.

Відомо, що великий вплив на дітей дошкільного віку має вокальна музика. Вокальна музика, як стверджують науковці, поєднує в собі музичний і літературний текст. У дітей відбувається поєднується звучання з конкретним образом. Композитори П. Чайковський, Д. Кабалевський, А. Філіпенко та інші створювали музику для дітей дошкільного віку, а також дитячі пісні різної тематики для слухання.

Музичний розвиток є результатом, як вважає ряд дослідників, до якого необхідно прагнути у процесі виховання і навчання. При систематичному слуханні музики, на думку провідних учених, дошкільники починають розрізняти й усвідомлювати її виражальні засоби, жанри, композицію музичних творів. При постійному слуханні музики на музичних заняттях приводить до розвитку естетичних почуттів у дітей дошкільного віку.

У процесі слухання музики, як стверджують провідні вчені, у дітей розвивається інтерес до музичного мистецтва. Крім того, розвиваються музичні здібності, мелодичний, гармонічний, ритмічний і тембровий слух. У дошкільників формується розумова діяльність, розширюється кругозір, виховується музична культура. Перед слуханням музики музичний керівник проводить з дітьми бесіди, музичні ігри; задає питання про музичний твір, загадки. Діти, прослухавши музичний твір, помічають схожість між творами і їх частинами, своєрідність кожної з них. Крім того, вони вчаться співвідносити зміст творів із оточуючою дійсністю; оволодівають спеціальною музичною термінологією. У дітей формуються мимовільна увага, уява, фантазія, музична пам'ять, вольові якості.

Систематичне слухання музичних творів дітьми дошкільного віку та збагачення музичними враженнями розвиває у них музичне сприйняття, виховує естетичні почуття, музичний смак. Крім того, у дітей формуються навички культури слухання музики. Музичні керівники послідовно виконують вимоги сучасних програм щодо проведення слухання музики з дітьми. Така ретельна робота з дошкільниками веде їх до гармонічного музичного розвитку. Головна мета слухання музики, на думку дослідників, залучити дітей до музичного мистецтва, виховувати стійкий інтерес і любов до нього.

Відомо, що музика – це мова відчуттів. Музичні керівники знайомлять дітей із музичними творами яскравого емоційного забарвлення. Педагоги спонукають дошкільників до співпереживання, до роздуму про почуте та виражене в музиці. Важливу роль науковці відводять музично-сенсорному сприйняттю. Таке сприйняття розвиває у дітей уміння слухати і сприймати музику, а також передбачає розвиток у дітей сприйняття звуків різного забарвлення і висоти. Автори ряду робіт вважають, що сенсорні здібності розвиваються у дітей в процесі проведення різних музично-дидактичних ігор.

У закладі дошкільної освіти музика весь час оточує дітей. Музика звучить у повсякденному житті закладу дошкільної освіти, а також під час

спеціально організованих занять. Від того, яка музика оточує дітей, як стверджують автори низки робіт, залежить становлення музичного смаку дітей, їх культурний кругозір. Крім того, у дітей з'являється інтерес до музичної діяльності, в також вибір музики для подальшого слухання. У зв'язку з цим науковці звертають увагу на відбір музичного репертуару для слухання музики. Цей відбір музичного репертуару для слухання із кожною віковою групою розширюється.

До музичного репертуару (якщо порівнювати з другою молодшою групою) середньої групи за чинними програмами входять більш складні за обсягом вокальні й інструментальні твори. Крім того, за характером музичні твори більш різноманітні. У багатьох музичних творах змінюється характер музики, урізноманітнюються засоби музичної виразності. У музичних творах для дітей середньої групи зустрічаються зміни регістру, динаміки й темпу. У вокальних та інструментальних творах з'являється вступ і закінчення.

Нас цікавило питання: у чому полягають основні завдання зі слухання музики? С. Шоломович виділила наступні завдання зі слухання музики у середній групі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Завдання зі слухання музики середньої групи (за С. Шоломович)

<i>№</i>	<i>Завдання</i>
1	Уважно слухати вокальну й інструментальну музику.
2	При зіставленні розрізняти жанр творів: марш, колискова чи танець.
3	Впізнавати вступ до пісні.
4	Розрізняти засоби музичної виразності: голосно-тихо, швидко-повільно, високо-низько.
5	Впізнавати твори за мелодією, що її вихователь зіграє або проспівач без слів.

Отже, у багатьох дослідженнях доказано, що заняття зі слухання музичних творів у середній групі закладають у подальшому основу для поглибленої систематичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

1.3. Характеристика музичного розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Відомо, що розвиток – це процес і результат переходу до нового, досконалішого якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого. Розвиток – це процес і результат переходу до деякої міри духовної, розумової зрілості, свідомості, культурності та ін.

Музичний розвиток дітей, як доводять науковці, це результат формування дитини в процесі активної музичної діяльності. Процес музичного розвитку дитини, як зазначають авторитетні дослідники, це взаємодія і взаємообумовленість фундаментальних чинників. До них вони відносять власну природу дитини, тобто внутрішній світ. Крім того, фундаментальним чинником науковці вважають зовнішнє середовище, або зовнішній світ та музичну діяльність дитини, яку теж відносять до фундаментальних чинників.

Музичний розвиток сприяє, як вважає ряд дослідників, цілісному формуванню особистості дитини. Під час слухання музики, на їх думку, відбувається розвиток центральної нервової системи, м'язового апарату. Крім того, у дітей полегшується процес соціалізації, розвивається художнє мислення, відчуття прекрасного.

До особливостей музичного розвитку науковці відносять слухове відчуття, музичний слух; якість і рівень емоційної чутливості на музику різного характеру. Крім того, вчені вважають прості навички, дії у співочому і музично-ритмічному виконанні також особливостями музичного розвитку дітей дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти простежуються вимоги щодо організації музичної діяльності у закладі дошкільної освіти (рис. 1.5).

Так, перший компонент у змісті БКДО освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» – *емоційно-ціннісне ставлення* – включає емоційне відгукування дітей на прояви краси у творах мистецтва; виявляє ціннісне

ставлення дошкільників до творчості музикантів. Діти позитивно відгукуються на пропозиції включення у слухання музики.

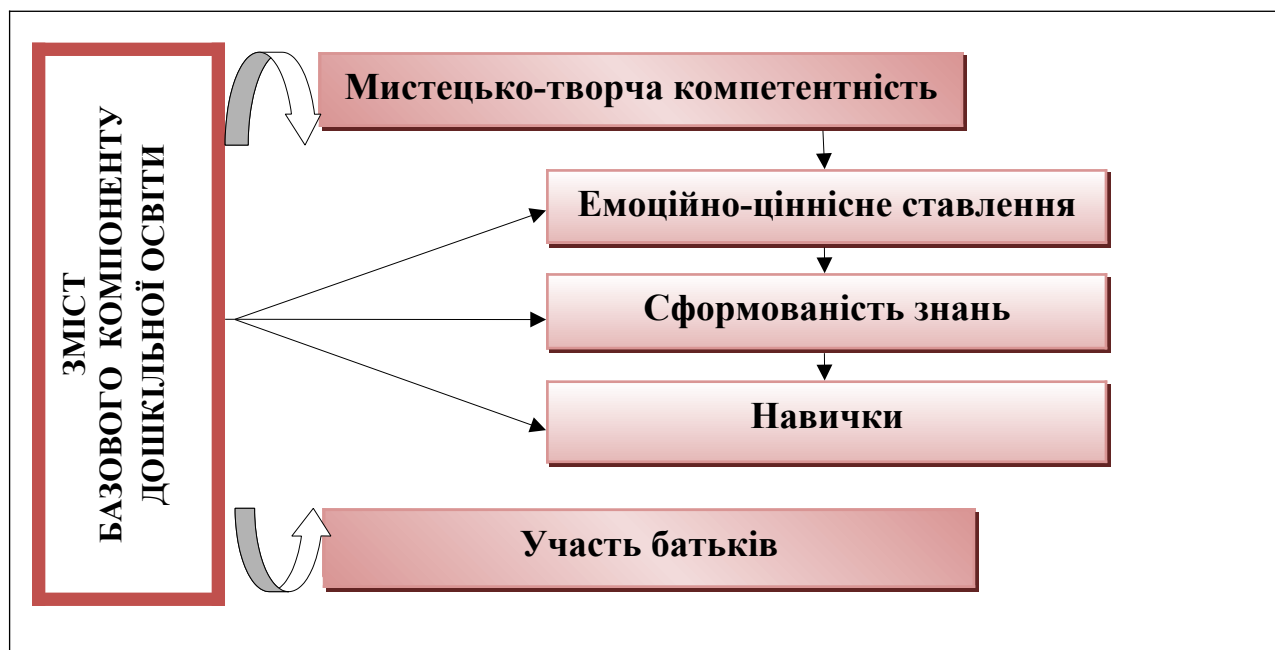

Рис. 1.5. Інваріативний складник стандарту дошкільної освіти – освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»

Наступний компонент – *сформованість знань* – передбачає виявлення інтересу дошкільників до музичних творів. Діти впізнають знайомі твори, проявляють до них особисте ставлення, висловлюються враженнями від прослуханих музичних творів. Діти мають уявлення про інструментальну музику.

Навички. Діти мають пов'язувати яскравість образу, зміст твору зі звуками. Дошкільники здатні розрізнати музичні жанри (вокальні й інструментальні), мають домірні вікові навички слухання музики.

Закінчує організацію музичної діяльності у закладі дошкільної освіти БКДО рекомендаціями *батькам приймати участь* у музичному вихованні дітей і пропонує разом із дітьми слухати інструментальну музику.

Названий вид музичної діяльності знаходить своє віддзеркалення у Програмах виховання і навчання дітей дошкільного віку та відповідному

навчально-методичному забезпеченні. Вимоги програм зі слухання музики передбачають подальший розвиток дитячого музичного сприйняття. Уявлення про те, що музика «розповідає» про щось нове, що хвилює, викликають у дітей інтерес. У дітей дошкільного віку з'являється бажання прислухатися до звучання музичних творів. Тому у нескладних музичних творах є виражені різні переживання: святково-веселі, ніжно-співчутливі, спокійно-зосереджені.

Розглянемо розділ «Художньо-естетичний розвиток» (Музика і співи) у Комплексній програмі розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей
дошкільного віку «Соняшник»**

Розділ «Художньо-естетичний розвиток»	
Музика і співи	
<i>Слухова увага та музична культура</i>	<i>Музичний слух</i>
<p>Розвиток у дошкільників уміння слухати музику, дослуховувати музичний твір до кінця. Навчання сприймати і розуміти музику, пов'язану з порами року, станом людини (наприклад, лялька захворіла) вокальні та інструментальні твори (у виконанні педагогів або в аудіозапису).</p> <p>Виховання у дітей емоційної реакції на музику, здатності захоплюватися красою музичних образів, настроїв і почуттів, відображених у музиці, бажання</p>	<p>Розвиток у дітей сприймання та розрізнення музичних звуків зі звуками навколишнього середовища (капання дощуку та звучання відповідного музичного твору), вміння визначати характер музики (весела, сумна).</p> <p>Формування інтересу дошкільників до шумових ударних іграшок інструментів (брязкальця, бубен, барабан, трикутник, маракас), залучення до ігор з ними та навчання гри на них.</p>

<p>слухати, запам'ятовувати назву пісні та її мелодію.</p> <p>Формування елементарних навичок культурної поведінки під час слухання музики (слухати уважно, не відволікаючись).</p>	<p>Заохочення дітей до впізнавання та називання знайомих музичних творів у виконанні музичного керівника та в аудіозапису, а також за мелодією, зіграною без тексту.</p>
---	--

Музичне мистецтво надає, як стверджують провідні вчені, вплив на особистість дитини вже в дошкільному віці. У творчому процесі, на їх думку, музичне мистецтво сприяє накопиченню музичного тезауруса. Через залучення до музичного мистецтва в людині активізується творчий потенціал. Крім того, йде розвиток інтелектуального і чуттєвого компоненту. На думку дослідників, чим раніше закладені ці компоненти, тим активніше буде їх прояв у залученні до художніх цінностей світової культури.

Діти середньої групи вже мають запас музичних вражень. Заняття зі слухання музики, як стверджують провідні вчені, сприяють наявний досвід, а також на більші, порівняно з дітьми молодшої групи, вікові можливості.

При слуханні музики дослідники рекомендують обов'язково враховувати вікові особливості дітей. У п'ятирічних дошкільників з'являється зацікавленість у змісті музичного твору. Вони задають питання, які пов'язані з бажанням взнати, про що розповідає музика, як розповідає музика. У дітей з'являється бажання розповісти про свої враження після прослухання музичного твору. Крім того, спостерігаються прояви музичної пам'яті. Увага і пам'ять дітей п'яти років поступово набувають стійкішого характеру. Діти зосереджено й уважно слухають, як стверджують провідні вчені, більші за обсягом музичні твори, ніж раніше; не переривають слухання репліками, не відволікаються під час слухання музики.

У дітей середньої групи починає розвиватися довільне запам'ятовування і пригадування. Так, наприклад, вони можуть впізнати

марш, танець за вступом; пісні за вступом і закінченням, а також за мелодією. Діти запам'ятовують музичні твори, впізнають знайому музику, пригадують улюблені твори, просять музичного керівника неодноразово їх виконати. У п'ятирічних дітей удосконалюється зорове і слухове сприймання. Вони схоплюють ритмічний малюнок мелодії. Крім того, дошкільники у цьому році відчують тембр голосу, силу звучання музики.

Для дітей п'яти років, як вважає ряд дослідників, характерним є зростання музичної діяльності, цілеспрямованості сприймання музичних творів, музичної пам'яті, уваги, уяви. Існує також думка, що п'ятирічні діти починають осмислювати зв'язок між явищами і подіями, вчать робити найпростіші узагальнення. У них продовжується вдосконалюватися наочно-образне мислення. У дітей п'яти років починає розвиватися довільне відтворення, а згодом і довільне запам'ятовування. У різних видах музичної діяльності дитина починає виділяти мету. Підкоряючи меті свої дії, діти вчилися управляти поведінкою, доводити почату справу до кінця, долати перешкоди. Діти цього віку, як стверджують науковці, надзвичайно спостережливі.

Діти 5 років здатні, як вважають авторитетні дослідники, зрозуміти загальний характер, настрій п'єси, виразні засоби. Цьому сприяє сформовані навички слухової культури. У музичний репертуар для дітей середньої групи музичні керівники включають нескладні музичні твори. В таких творах композитори простими засобами виражали ліричні, героїчні, комічні відчуття.

Автори ряду робіт (Н. Ветлугіна, Р. Зініч, Т. Науменко та інші науковці) вважали, що діти другої молодшої групи закладу дошкільної освіти розрізняють загальний настрій і характер твору, почуття, викликані музикою. Сприймання музики дошкільними п'яти років зберігаються ще довше. Проте, довільна увага в них розвинена недостатньо. Тому, музичні твори, які призначені для слухання дітьми середньої групи, є невеликими та образними.

П'ятий рік життя, як стверджують провідні вчені, характеризується активною допитливістю дітей. Це період питань: «чому?». Дитина починає осмислювати зв'язок між явищами і подіями. Крім того, вона намагається робити прості узагальнення, а також здатна визначити:

- музику, різну за характером (весела, радісна, сумна, спокійна та ін.);
- властивості музичного звука (висота, тривалість, динамікою, темп);
- двухчасні музичні твори (одна частина швидка, а інша повільна);
- звучання на слух гру різних музичних інструментів (рояль, скрипка, баян та ін.).

У дітей цього віку формується елементарний навик слухової культури. Вони вчаться сприймати музику, дослухуючи її до кінця. Це допомагає дошкільникам, як вважають авторитетні дослідники, зрозуміти загальний характер, настрій п'єси, виразні її засоби. Цілісне сприйняття музичного твору є змістовним, а твір має яскраву мелодію. Музика виражає музичний образ. Музичні твори для дошкільників поєднують висотно-ладову, ритмічну, темпову, динамічну різноманітність.

У дітей п'яти років укріплюються голосові зв'язки. Голос у цьому віці набуває дзвінкості, рухливості. Співочі інтонації стають стійкішими. Але, дитячі співочі інтонації вимагають від дорослого постійної підтримки. Крім того, налагоджується вокально-слухова координація у п'ятирічних дітей, а також слуховий самоконтроль і музичне сприйняття.

Діти п'ятого року вчаться розрізняти досить складні музичні сполучення. Вони вчаться виділяти їх окремі елементи. У них проявляється бажання слухати музику. П'ятирічні діти виконують під музику різні рухи (вправи, таночки, ігри), тим самим проявляють великий інтерес до музики. Освоєння основних видів руху (ходьба, танцювальні рухи, стрибки та ін.), як підтверджують педагогічні дослідження, дає можливість п'ятирічним дітям ширше використовувати їх в іграх і танцях. Так, дошкільники прагнуть, не наслідуючи один одному, по-своєму виконати роль у музичній грі. Інші діти виявляють зацікавленість лише до якогось одного виду музичної діяльності

(гра музичних інструментах, слухання музики чи співи). Залежить це все від індивідуальних особливостей і здібностей кожної дитини.

У п'ятирічних дітей формується слуховий самоконтроль. Вони починають краще співати. Крім того, відбувається ускладнення різних видів музичної діяльності. У дітей цього віку накопичується слухацький досвід. Спостерігаються музичні переваги, а також закладаються основи музично-слухацької культури. У процесі сприйняття діти не відволікаються на інші речі, слухають музичний твір від початку до кінця. У них розвивається диференційоване сприйняття.

П'ятирічні діти можуть вже виділяти окремі засоби виразності (темп, динаміку, регістри). Вони починають розрізняти прості жанри, такі як марш, пісня, танок. У процесі музичної діяльності у дітей активно розвиваються основні музичні здібності. Так, проявом відчуття ладу є емоційна чутливість на музику, чуття ритму.

У дітей середньої групи накопичується досвід виконавської музичної діяльності. Вони поступово опановують, як доказано у багатьох дослідженнях, навичками виконання в співі, ритміці; ознайомлюються з правилами гри на дитячому музичному інструменті – металофоні. Крім того, у п'ятирічних дітей зростає й удосконалюється голосовий та дихальний апарат. Діти з цікавістю слухають пісні у виконанні дорослих. Вони мають бажання співаючи пісні спільно з дорослим і самостійно, передаючи своє емоційне відношення. У них розвиваються і паралельно стають стійкішими співацькі навички, з'являються улюблені пісні.

Завдяки розвитку опорно-рухового апарату у дітей середньої групи рухи під музику стають ритмічні і координовані. Вони краще орієнтуються у просторі. Крім того, під музику діти рухаються упевнено і виразно, адекватно характеру і виразним особливостям музичного твору. За допомогою рухів, як вважають автори низки робіт, діти здатні передавати зміни у динаміці, темпі, регістрах. У дітей розширюються уявлення про танцювальні жанри. У них

збільшується запас танцювальних рухів. Діти із задоволенням беруть участь в різних видах і формах музичної діяльності.

У дітей середньої групи, як зазначають дослідники, зростає інтерес до музики, увага декілька збільшується. Вони набувають навичок слухання музики. П'ятирічні діти спокійно сидять під час слухання. Вони слухають музику, а також визнають її. Крім того, діти п'яти років визнають пісню за вступом, мелодією. Вони співають пісні як із музичним супроводом, так і без музичного супроводу.

У працях науковців ми знаходимо думки про те, що емоційні реакції не завжди можуть бути пояснені дітям. Пов'язано це з силою невеликого словарного запасу, а також через неусвідомленість настрою, викликаного музичним твором. Поступово у дітей накопичується слухацький досвід. У них розвивається естетичне відношення до музики, пізнавальна активність. Діти намагаються оцінювати музичний твір, який слухали. Як наслідок, сприйняття музики дітьми стає більш глибоким та усвідомленим.

У процесі слухання музики, на думку провідних вчених, в середній групі педагог повинен формувати у дітей уміння слухати музику зацікавлено, уважно, до кінця, відгукуючись на її характер і настрій. Заслуговує на увагу розвиток пам'яті у дітей шляхом пізнавання твору. П'ятирічні діти впізнають музичний твір по зіграній мелодії або за мелодією. Велику роль також відіграє виховання у дітей інтересу і любові до музики, бажання слухати її, накопичення музичними враженнями. Крім того, науковці звертають увагу на засоби музики, які сприяють у дітей виникненню відчуття любові до того, що оточує.

Як зазначають дослідники, вихователь і музичний керівник є представники однієї професійної групи – педагоги. Різниця полягає в тому, на їх думку, що зміст професійно-педагогічної діяльності музичного керівника трохи вужче, ніж зміст професійної діяльності вихователя. Загальна педагогічна компетентність вихователя різноманітніша, ніж компетентність музичного керівника. Слабка сторона вихователя, як вважає

низка провідних вчених, по відношенню до музичного керівника полягає в тому, що вихователь, по-перше, не володіє спеціальними виконавчими вміннями, тобто грою на музичному інструменті. Крім того, вихователю не відома специфіка дитячого музичного репертуару, а також він недостатньо орієнтується у світі музичного мистецтва.

У цьому полягає, як вважають автори ряду наукових робіт, складність у вирішенні завдань музичного розвитку дітей п'ятого року життя. Проблема в тому, що наявність у закладі дошкільної освіти музичного керівника і вихователя, які не прислуховуються один до одного, не завжди приводить до бажаних результатів.

Відомо, слухання музики – основний вид дитячої музичної діяльності. Мета слухання музики, як зазначають дослідники, не зводиться просто до знайомства з будь-яким твором. Сприйняття музики ширше, як доведено дослідженнями, ніж просто слухання музики. Чути музику – значить емоційно безпосередньо відгукуватися на неї. Крім того, діти повинні розуміти й переживати зміст прослуханого музичного твору, а також зберігати музичні образи у своїй пам'яті, внутрішньо представляти звучання музичного твору.

Для естетичного розвитку дітей дошкільного віку сучасні науковці пропонують використовувати вокальну й інструментальну музику. Завдання педагогів – не навчити дітей слухати музику, а також емоційно відгукуватися на неї. Слухаючи неодноразово твір, діти поступово запам'ятовують його. У них розвивається, як стверджують провідні дослідники, музичний смак і певне ставлення до музичних творів.

Отже, рівень музичного розвитку дітей п'ятого року життя залежить від загального розвитку, а також від формування їхнього організму на кожному віковому етапі. При цьому виявляється також зв'язок між рівнем естетичного відношення дітей до музики і рівнем розвитку їх музичних здібностей. Рівень музичного розвитку дошкільників, як показують психолого-педагогічні дослідження, залежить від навчання і виховання у

відповідності з діючими типовими програмами, від спілкування з музикою поза закладом дошкільної освіти, тобто у сім'ї.

Під час слухання музики, як вважає ряд сучасних науковців, на музичному занятті вихователь може розповісти про зміст музичної п'єси, яку виконує музичний керівник. Крім того, під час виконання музики музичним керівником вихователь стежить як дошкільники сприймають музику. На жаль, інколи музичному керівнику під час проведення музичного заняття доводиться більше займатися безпосередньо з дітьми, коли вихователь відсутній, або не дуже бажає приймати участь у проведенні музичного заняття.

Успіхи вихователя, як зазначають авторитетні дослідники (Т. Науменко, А. Шевчук, С. Шоломович та ін.) значною мірою залежать від інтенсивної роботи музичного керівника з ним (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Функціональні обов'язки вихователя під час слухання музики

Отже, сучасними науковцями все більше уваги приділяється найбільш суттєвим особливостям музичного розвитку дітей середньої групи. До особливостей музичного розвитку дошкільників відноситься: слухове

відчуття, музичний слух; якість і рівень емоційної чутливості на музику різного характеру; простіші навички слухання музики, дії у співацькому і музично-ритмічному виконанні дітей.

Висновки до першого розділу.

1. Музичне сприйняття засноване на психічних процесах людини і вивчається, перш за все, психологічної наукою. В основі музичного сприйняття лежить складний психічний процес виокремлення в творах музичного мистецтва властивостей і якостей, що будять естетичні почуття.

2. Музичне сприйняття виступає важливою частиною естетичного розвитку дітей в дошкільному віці, має властивості, які властиві сприйняттю мистецтва в цілому, але в той же час має свої особливості.

Розвиток музичного сприйняття є наслідком цілеспрямованого виховання, тому дана задача реалізується в сучасних програмах дошкільного виховання і входить в завдання освітньої галузі «Художньо-естетичний розвиток».

3. Сприйняття музики доступно дитині вже з раннього дитинства, але тільки в старшому дошкільному віці з розвитком і вдосконаленням психічних процесів, збагаченням життєвого і музичного досвіду, дитина сприймає музику більш осмислено, в єдності емоційного й інтелектуального компонентів.

Сприйняття музики на музичних заняттях здійснюється через безпосереднє слухання музичних творів, через спів, музично-ритмічні рухи, гру на музичних інструментах. Процес формування сприйняття музики у дітей середнього дошкільного віку здійснюється на основі принципів художності і доступності для дітей, за допомогою словесних і наочних засобів, що спонукають дітей до свідомого, емоційного відношенню до музики, і у відповідності до організаційних принципів виховного процесу

(співпраця педагогів і батьків, облік вікових особливостей дітей, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, систематичність, послідовність, продуктивність, синкретичність). Необхідність залучення дітей дошкільного віку до світу музичної культури, розвиток емоційної чутливості на музику підкреслюється у працях Н. Ветлугіної, В. Мясищева, Т. Науменко, О. Радиної, О. Рудницької, В. Сухомлинського, В. Шацької та ін.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СПРИЙНЯТТЯ МУЗИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Виявлення рівня музичного сприйняття у дітей п'яти років.

Мета дослідно-експериментальної роботи – визначити та експериментально довести ефективність впливу педагогічних умов на формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Модель організації та проведення експериментальної частини дослідження

Мета нашого дослідження визначила необхідність вирішення наступних завдань дослідно-експериментальної роботи:

- здійснити основні напрями формування сприйняття музики у дітей п'яти років, виявлених нами при теоретичному аналізі;
- встановити початковий і кінцевий рівні формування сприйняття музики у дітей середньої групи; визначити критерії оцінки та їх показники;
- підібрати методи і методики діагностики;
- апробувати Програму «Країна чарівної музики» для дітей середньої групи засобами музично-дидактичних ігор.

Виходячи з поставленої мети, нами розроблена функціональна модель констатувального етапу дослідження (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Функціональна модель констатувального етапу дослідження

Науково-дослідна робота здійснювалася на базі КДНЗ «Ясла-садок № 42 «Схід» Маріупольської міської ради Донецької області» м. Маріуполь у двох середніх групах. У дослідженні брали участь 40 дітей середнього дошкільного віку (20 дітей – I середня група, 20 дітей – II середня група), однакових за розвитком.

Сприйняття музики яскраво емоційне, узагальнене. Дошкільники сприймають загальний характер музичного твору, настроїв. Сприйняття у дітей конкретнообразне; у них слабка орієнтування в засобах виразності. За даними педагогічних досліджень, на цьому етапі дітям найбільш доступні темп, динаміка, регістр, тембр.

Спираючись на дані, репрезентовані у попередніх дослідженнях, ми визначили три компонента, які у подальшому розглядали як критерії сформованості сприйняття музики у дітей середньої групи:

1. Відчуття ладу (емоційне переживання): увага, зовнішні прояви (емоційні), пізнавання знайомої мелодії за фрагментом, вислови про музику контрастного характеру; визначення чи закінчилась або не закінчилась мелодія, чутливість до точності інтонації, забарвлення ладу звуків.

2. Музично-слухові уявлення (вивчення розвитку пам'яті й уяви): розрізнення руху звуків мелодії – вгору, вниз, плавно, скачками; відтворення мелодії по слуху, виконання знайомої або малознайомої пісні з супроводом і без супроводу; підбір мелодії по слуху на музичному інструменті.

3. Чуття ритму (відчуття музичного часу й уловлювання подій, які відбуваються у цей час): відтворення у плесканні, притупуванні, на дитячих музичних інструментах ритмічного малюнка мелодії, відповідність емоційного забарвлення рухів характеру музики, відповідність ритму рухів, ритму музики (з використанням зміни ритму).

Сутність цих критеріїв розглядалися нами як показники сформованості сприйняття музики у дітей середньої групи.

Методики, за допомогою яких ми визначали вихідний рівень сформованості сприйняття музики у дітей середньої групи представлені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Методики визначення сформованості сприйняття музики у дітей середньої групи

<i>Компоненти</i>	<i>Діагностичні методики визначення рівня сформованості компонентів (із модифікацією)</i>
Відчуття ладу	Музично-дидактична гра «Три квітки»
Музично-слухові уявлення	Музично-дидактична гра «Музичні хованки»
Чуття ритму	Музично-дидактична гра «Весела гімнастика»

Критерії розвиненості музичного сприйняття дітей дошкільного віку розглядалися через рівні їх прояву: високого, середнього і низького (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Критерії та показники сприйняття музики дітьми п'ятого року життя

Критерії	Рівні	Бали	Показники
Відчуття ладу	<i>високий</i>	3	Діти здатні уважно, зосереджено вслуховуватися в музику, аналізувати її, відзначати її музично-виразні властивості, знаходити яскраві музичні образи у почутому творі, умінні самостійно визначати зміст музичних фрагментів, самостійно почути звучання знайомої мелодії, уміння самостійно інтонувати малознайому мелодію.
	<i>середній</i>	2	Діти, які відрізняються нестійкістю уваги, відсутністю достатнього глибокого підходу у вивченні і визначенні засобів музичної виразності, правильно визначають емоційний зміст музичного фрагмента за допомогою дорослого.

	<i>низький</i>	1	Діти, які важко сприймають музику, вони не можуть знаходити яскраві образи у почутому творі, не здібні до самостійного мислення, малоемоційні, музика не викликає жодних вражень, відволікаються, відмовляються слухати музику.
Музично-слухові уявлення	<i>високий</i>	3	Інтонаційно точне виконання мелодії, звуків; точне безпомилкове визначення напрямку мелодій, інтервалів; самостійна інтонація малознайомої мелодії.
	<i>середній</i>	2	Не зовсім інтонаційно точне виконання мелодії, звуків; дитина допускає 2-3 помилки при інтонації.
	<i>низький</i>	1	Дитина виконує спів на одній висоті, не може визначити напрям мелодії; у голосі дитини інтонації невпевненості, машинально виконує прохання педагога. Не здатна самостійно діяти.
Чуття ритму	<i>високий</i>	3	Точне, безпомилкове відтворення ритмічного малюнку (у плесканні, притупуваннях, на музичних інструментах), здатність правильно визначити ритм до заданої послідовності музичних фрагментів; здібність до музично-творчої уяви.
	<i>середній</i>	2	Відтворення ритмічного малюнка з помилками (допускає 2-3- помилки) з деякою допомогою голосу (проспівування пошепки); правильне визначення ритму до заданої послідовності музичних фрагментів.
	<i>низький</i>	1	Невірне відтворення ритмічного малюнка (у плесканні, притупуваннях, на музичних інструментах); нерівного, плутаного метричного виконання за допомогою голосу; відсутність самостійності, невміння визначити ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; дитина відволікається, відмовляється виконувати завдання.

Для проведення діагностики даних критеріїв було запропоновано дітям три діагностичні завдання.

Відомо, що відчуття ладу – це розрізнення не лише загального характеру музики, настроїв, виражених в ній, але і певних стосунків між звуками (стійкими, завершеними, які вимагають завершення).

Завдання № 1 включало пізнавання знайомої мелодії за фрагментом, увагу, емоційний відгук. Під час діагностичного дослідження ми використали гру для розвитку чуття ладу, яка сприяє пізнаванню знайомих творів, визначенню характеру музики, зміни настроїв в окремих частинах твору, розрізненню жанру, оцінці правильності звучання мелодії. Так, з дітьми була проведена музично-дидактична гра «Три квітки».

Мета: визначення характеру музики.

Ігровий матеріал: демонстраційний (три квітки з картону). У середині квітки намальоване «обличчя» – спляче, що плаче або веселе, що змальовують три типи характеру музики.

1. Добра, ласкава, заколисуюча (колисанка).
2. Сумна, тужлива.
3. Весела, радісна, танцювальна, завзята.

Роздавальний матеріал: у кожній дитині – одна квітка, що відображає характер музики.

Хід гри: музичний керівник виконує музичний твір. Кожна дитина, яку діти викликали, брала квітку, відповідну характеру музики, і їм показувала її. Всі діти активно брали участь у визначенні характеру музики. Якщо твір був відомий дітям, то викликана дитина говорила його назву й ім'я композитора. Результати проведення діагностики представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати діагностики відчуття ладу у дітей середньої групи

I середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	1	1	Богдана С.	3
2	Костянтин В.	1	2	Дмитро С.	2

3	Катерина Г.	1	3	Наталія З.	1
4	Вадик Д.	2	4	Лариса К.	1
5	Дмитро Ж.	1	5	Олена Т.	3
6	Тетяна З.	2	6	Надія К.	2
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	1
8	Валентина Л.	1	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	2	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	2	10	Володимир К.	3
11	Володимир П.	3	11	Сергій У.	3
12	Іван Р.	2	12	Валентина П.	1
13	Влад С.	1	13	Софія К.	2
14	Настя Т.	1	14	Олена Б.	1
15	Надія Ф.	3	15	Юрій С.	2
16	Ніна Х.	2	16	Олександр Х.	2
17	Сергій Ц.	1	17	Максим Р.	1
18	Даша М.	1	18	Валентин Т.	2
19	Люба К.	2	19	Сергій С.	2
20	Данило К.	3	20	Марина А.	2

Аналіз сформованості відчуття ладу дітей середнього дошкільного віку показав наступні результати, які представлені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка рівня сформованості відчуття ладу у дітей 5-го року життя

Компонент	I середня група			II середня група		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
Ладове чуття	3 (15%)	8 (40%)	9 (45%)	4 (20%)	9 (45%)	7 (35%)

Рівень сформованості відчуття ладу у дітей середнього віку можна охарактеризувати таким чином: кількість дітей I середньої групи з високим рівнем сформованості відчуття ладу склала 3 дітей, II середньої групи – 4; з середнім – 8 дітей I середньої групи та II середньої групи – 9; з низьким рівнем – 9 дітей I середньої групи та 7 дітей II середньої групи. Отримані дані представлені у діаграмі та відображені у рис. 2.9.

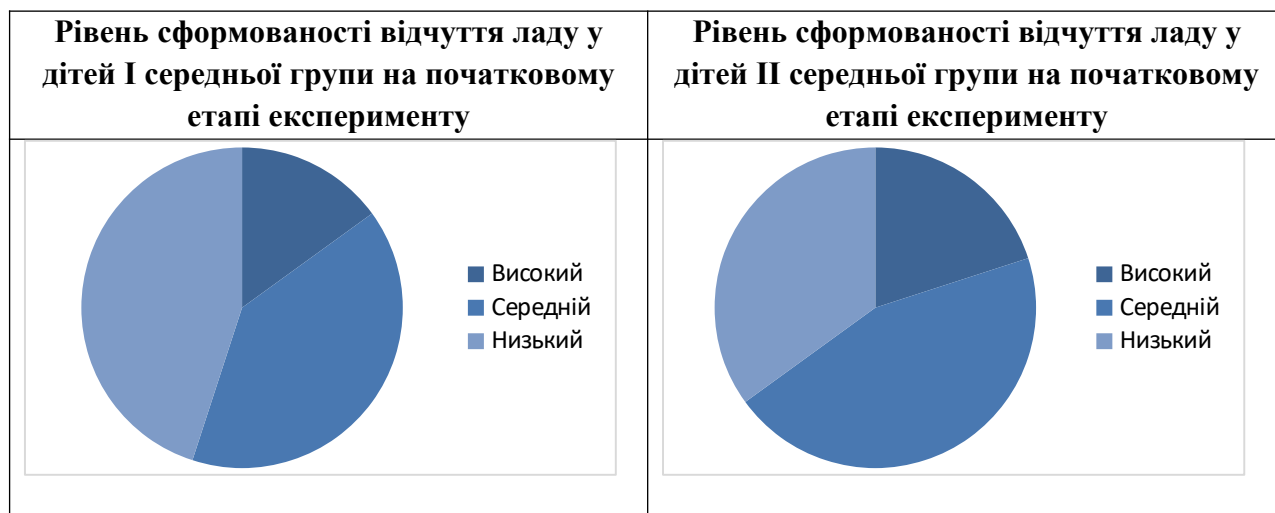

Рис. 2.9. Результати діагностики рівня сформованості ладового чуття

Музично-слухові уявлення, як стверджує низка дослідників, – це здатність у відтворенні мелодії по слуху, в першу чергу у співі, а так само у підборі мелодії по слуху на музичному інструменті. Аби відтворити мелодію голосом або на музичному інструменті, необхідно мати слухові уявлення того, як рухаються звуки мелодії (вгору, вниз, плавно, скачками), тобто мати музично-слухові уявлення звуковисотного руху. Ці музично-слухові уявлення включають пам'ять й уяву.

Завдання № 2 полягало у співі пісні з супроводом і без супроводу. Під час діагностичного дослідження ми використали музично-дидактичну гру для розвитку музично-слухових уявлень, яка пов'язана з розрізненням і відтворенням звуковисотного руху. Для активізації уявлення застосували гру «Музичні хованки».

Мета: удосконалювати вокально-слухову координацію.

Устаткування, матеріали: добре знайома дітям пісня.

Хід гри: музичний керівник виконує пісню з музичним супроводом і без супроводу. Кожна дитина починала співати з музичним супроводом, потім по умовному знаку продовжувала співати про себе, тобто беззвучно. По іншому умовному знаку – знову співала вголос. Результати проведення діагностики представлені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Результати діагностики музично-слухових уявлень
у дітей 5-го року життя**

I середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	1	1	Богдана С.	1
2	Костянтин В.	2	2	Дмитро С.	2
3	Катерина Г.	1	3	Наталія З.	2
4	Вадик Д.	1	4	Лариса К.	2
5	Дмитро Ж.	1	5	Олена Т.	2
6	Тетяна З.	2	6	Надія К.	2
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	1
8	Валентина Л.	2	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	3	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	1	10	Володимир К.	1
11	Володимир П.	1	11	Сергій У.	3
12	Іван Р.	1	12	Валентина П.	1
13	Влад С.	1	13	Софія К.	2
14	Настя Т.	2	14	Олена Б.	3
15	Надія Ф.	3	15	Юрій С.	1
16	Ніна Х.	1	16	Олександр Х.	2
17	Сергій Ц.	1	17	Максим Р.	2
18	Даша М.	2	18	Валентин Т.	2
19	Люба К.	1	19	Сергій С.	2
20	Данило К.	2	20	Марина А.	3

На основі отриманих результатів ми отримали результат сформованості музично-слухових уявлень, які представлені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

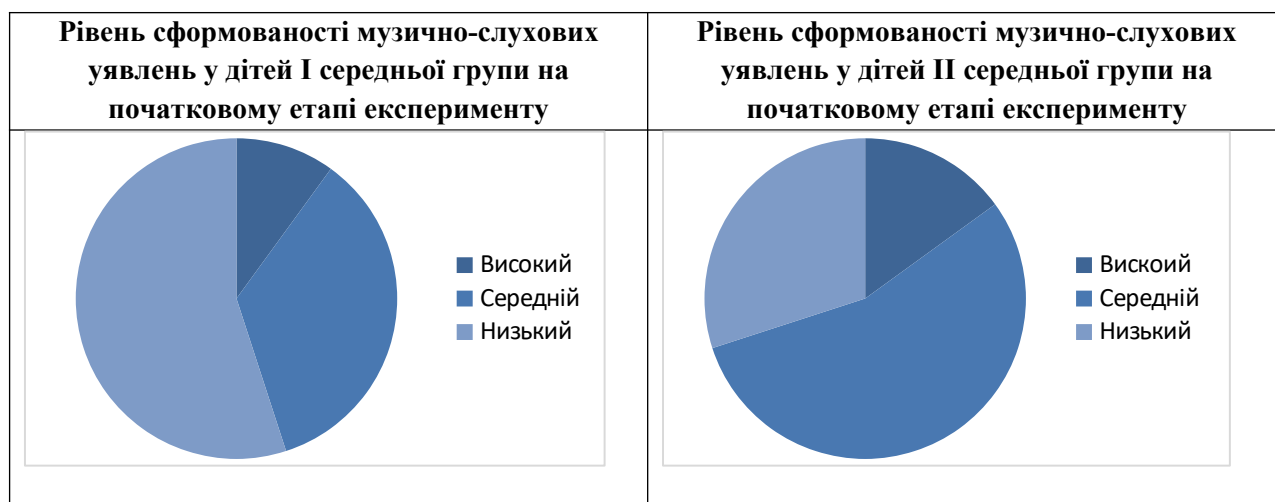
**Оцінка рівня сформованості музично-слухових уявлень
у дітей 5-го року життя**

Компонент	I середня група			II середня група		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
Музично-слухові уявлення	2 (10%)	7 (35%)	11(55%)	3 (15%)	11 (55%)	6 (30%)

Рівень сформованості музично-слухових уявлень можна охарактеризувати таким чином: кількість дітей I середньої групи з високим

рівнем склала 2 дітей, II середньої групи – 3; з середнім – 7 дітей I середньої групи та II середньої групи – 11; з низьким рівнем – 11 дітей I середньої групи та 6 дітей II середньої групи.

Під час проведення бесіди з дітьми спостерігалася недостатня сформованість деяких понять і знань, обов'язкових для дітей середньої групи. Під час відповідей діти користувались узагальненими словами, не наводячи прикладів з власного досвіду. У більшості відповідей відчуття замінені об'єктом або дією. Результати діагностики рівня сформованості музично-слухових уявлень у дітей 5-го року життя представлені у діаграмі та відображені у рис. 2.10.

Рис. 2.10. Результати діагностики рівня сформованості музично-слухових уявлень

Чуття ритму, як стверджують науковці, – це здатність відчувати музичний час та уловлювати події, які відбуваються в перебігу цього часу.

Завдання № 3 включало відтворення ритмічного малюнку мелодії у плесканні, у притупуваннях. Відомо, що ігри для розвитку чуття ритму у дітей розвивають здатність активно (рухово) переживати музику, сприймати композиційну будову на слух, відчувати емоційну виразність музичного ритму, продовжують розвивати вміння точно відтворювати ритмічний

малюнок твору. Для розвитку відчуття ритму запропонували дітям музично-дидактичну гру «Весела гімнастика». Мета: розвиток чуття ритму.

Хід гри: сидячи на стільчиках діти виголошували текст із ритмічним рухом рук і ніг не чітко, деякі плуталися у плесканні долонь по колінах, тупанні поперемінно ногами.

Птиця: кар, кар, кар!

Вітер: лясь, лясь, лясь! (діти ритмічно плескають у долоні).

Дощик: кап, кап, кап! (плескають долонями по колінах).

Ноги: шльоп, шльоп, шльоп! (діти топають поперемінно ногами).

Діти: ха, ха, ха! (витягують руки вперед, долонями вгору).

Мама: ах, ах, ах! (діти гойдають головою, тримаючись за неї руками).

Дощик: кап, кап, кап (плескають долонями по колінах).

Хмара: бах, бах, бах! (діти тупотять ногами).

Результати проведення діагностики представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Результати діагностики чуття ритму у дітей 5-го року життя

I середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	3	1	Богдана С.	3
2	Костянтин В.	2	2	Дмитро С.	2
3	Катерина Г.	1	3	Наталія З.	2
4	Вадик Д.	1	4	Лариса К.	2
5	Дмитро Ж.	2	5	Олена Т.	1
6	Тетяна З.	3	6	Надія К.	1
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	2
8	Валентина Л.	2	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	1	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	1	10	Володимир К.	3
11	Володимир П.	1	11	Сергій У.	2
12	Іван Р.	1	12	Валентина П.	2
13	Влад С.	2	13	Софія К.	1
14	Настя Т.	1	14	Олена Б.	2
15	Надія Ф.	2	15	Юрій С.	3
16	Ніна Х.	1	16	Олександр Х.	1
17	Сергій Ц.	1	17	Максим Р.	1
18	Даша М.	2	18	Валентин Т.	1
19	Люба К.	1	19	Сергій С.	1
20	Данило К.	2	20	Марина А.	3

На основі отриманих результатів ми отримали результат сформованості чуття ритму у дітей середньої групи, який представлений у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Оцінка рівня сформованості чуття ритму у дітей 5-го року життя

Компонент	I середня група			II середня група		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
Музично-слухові уявлення	2 (10%)	8 (40%)	10 (50%)	4 (20%)	8 (40%)	8 (40%)

Рівень сформованості чуття ритму у дітей можна охарактеризувати таким чином: кількість дітей I середньої групи з високим рівнем склала 2 дітей, II середньої групи – 4; з середнім – 8 дітей I середньої групи та II середньої групи – 8; з низьким рівнем – 10 дітей I середньої групи та 8 дітей II середньої групи.

Результати діагностики рівня сформованості чуття ритму у дітей представлені у діаграмі та відображені у рис. 2.11.

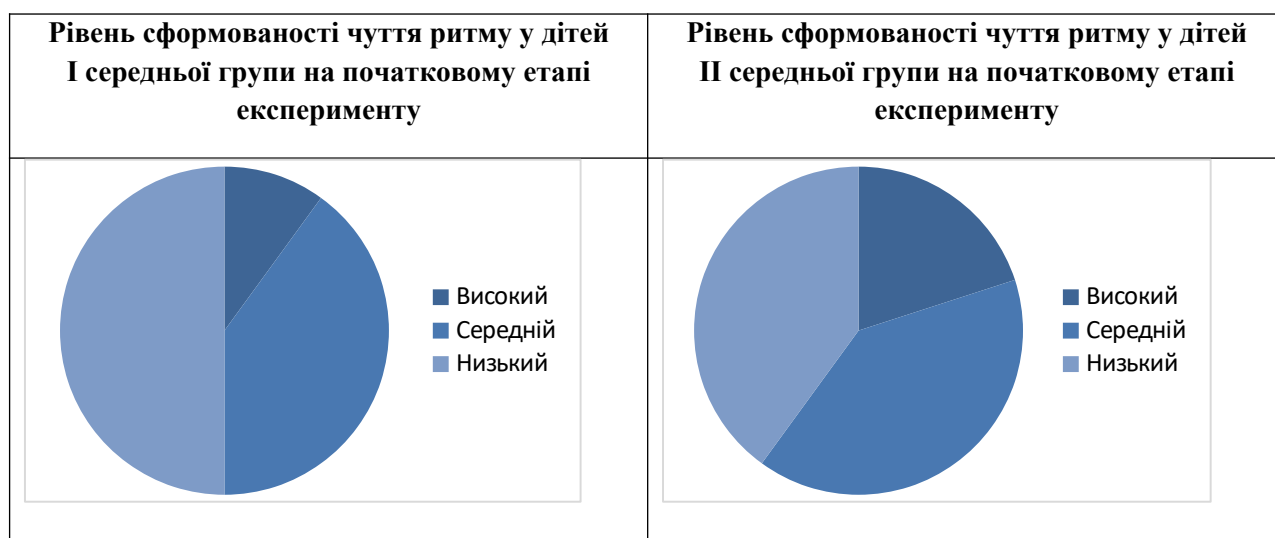

Рис. 2.11. Результати діагностики рівня сформованості чуття ритму

Практика показала, що використання музично-дидактичних ігор для розвитку музичного слуху у дошкільників дозволяють добиватися кращих

результатів. Музично-дидактичні ігри, на погляд дослідників, дають можливість перетворити ігри, які багато повторюються на заняттях, в цікаві, позитивні, емоційно-забарвлені ігри.

Для дошкільників, як зазначають науковці, музично-дидактична гра завжди бажана, має позитивне емоційне забарвлення. Тому, використання музично-дидактичних ігор дозволяє формувати у дітей необхідні навички, закріплювати в свідомості слухові моделі. Тобто, здійснювати ті педагогічні завдання, які вимагають багатократного повторення певних дійств.

За результатами проведеної діагностики ми отримали результати, які представлені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

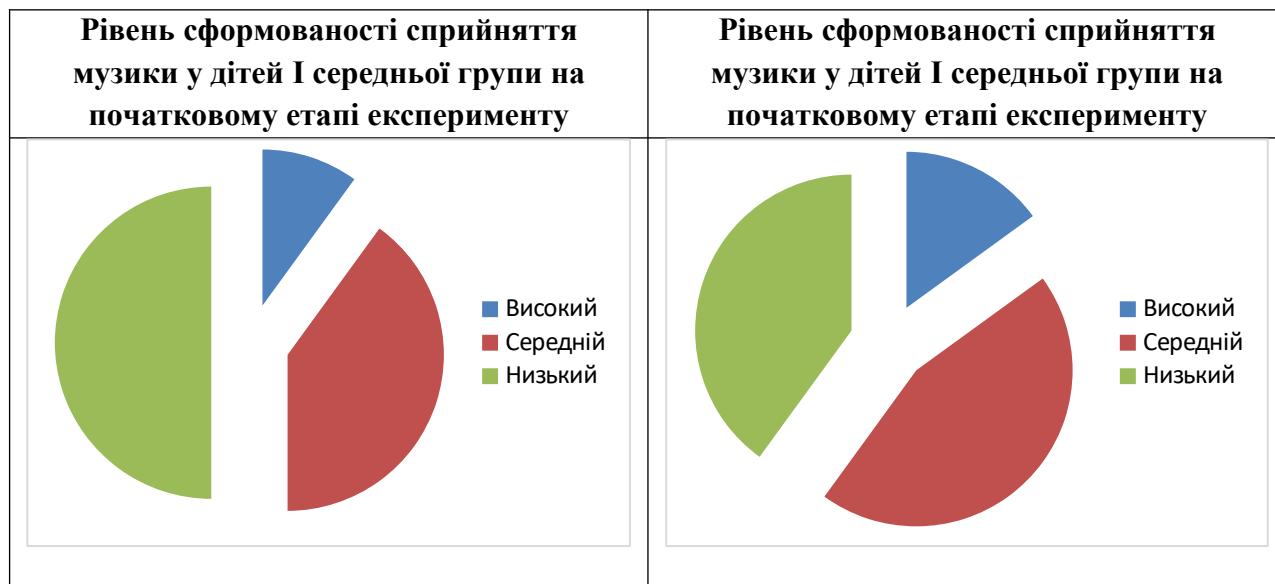
Оцінка рівня сформованості сприйняття музики у дітей п'ятого року життя (за даними констатувального етапу дослідження)

Усього дітей		Р і в н і		
		високий	середній	низький
I група	20	2 (10%)	8 (40%)	10 (50%)
II група	20	3 (15%)	9 (45%)	8 (40%)

Спостереження за дітьми показали, що багато хто з них неухважно слухає музику, швидко втрачає інтерес до того, що відбувається. Знаючи потребу дітей у русі, можна добитись емоційно-образного сприйняття музики дітьми старшого дошкільного віку через музично-рухові імпровізації. Практичний метод є одним з ефективних у розвитку музичного сприйняття і полягає в передачі характеру музики в русі. Б. Теплов довів факт супроводу сприйняття музики руховими реакціями.

Тому рухи успішно використовуються як прийоми, активізуючи усвідомлення дітьми характеру мелодії, якості звуковедення (плавного, чіткого, уривистого), засобів музичної виразності (акцентів, динаміки, зльотів і падінь мелодії, темпу, ритмічного малюнка тощо). Таким чином, сприйняття музики вимагає різних методичних прийомів, які активізують

переживання дітей і розвивають розуміння особливостей музичної мови. Рівень сформованості сприйняття музики у п'ятирічних дітей на початковому етапі експерименту надано у діаграмі та відображено у рис. 2.12.

Рис. 2.12. Показники рівнів сформованості сприйняття музики у п'ятирічних дітей на початковому етапі експерименту

Спостереження за проведенням музично-дидактичних ігор дозволило нам зробити наступні висновки:

– дошкільники із задоволенням відвідують музичні заняття. Але через свої вікові особливості вони залишаються ще в рамках ігрового моменту. Вживання ігрової форми, використання музично-дидактичних ігор дозволяє підтримувати у дітей інтерес до музичної діяльності;

– для проведення діагностики були розроблені контрольні творчі завдання і підібрані відповідні критерії до них;

– за допомогою спостереження за вихователями були виявлені музичні інтереси дітей середнього дошкільного віку і наскільки зацікавлені вихователі в тому, аби діти навчалися музиці.

Дослідження виявило наступне:

1) більшість дошкільників добре орієнтувалися в новій ситуації;

2) половина дошкільників знаходиться на низькому рівні розвитку мелодійного слуху, оскільки з музичним супроводом дитина інтонує чисто, а без супроводу – з'являлися нестійкі інтонації в голосі;

3) при виявленні у дітей відчуття ладу, музично-слухових уявлень, ритмічних здібностей переважали середній і низький рівні розвитку, оскільки були присутні діти, які не змогли відтворити навіть метричну пульсацію. Вони плескали у долоні поза музикою.

Результати діагностики вносилися до таблиці, де визначався рівень розвитку кожної дитини. Констатувальний етап експерименту показав переважання низького і середнього рівня розвитку музичного сприйняття дошкільників: у I середній групі високий результат показали 10% дітей, середній рівень проявили 40% дітей, на низькому рівні виявилися 50% дошкільників. У II середній групі високий рівень проявили 15% дітей, середній рівень – 45%, низький рівень – 40%. Результати констатувального експерименту в обох групах не особливо відрізнялися.

Ми згодні з дослідниками, що життя дітей стає яскравішим, повнішим, радіснішим, якщо не тільки на музичних заняттях, але і в інший час у віковій групі закладу дошкільної освіти створюються умови для прояву їх музичних схильностей, інтересів, здібностей.

Нас також цікавило питання взаємодії музичного керівника з вихователем у процесі проведення музичного заняття. Ще М. Метлов надавав великого значення особистості вихователя, його керівній ролі у виховному процесі і покладав великі надії на його активну участь у роботі з музично-естетичного виховання дітей. Ступінь активності музичного виховання він ставив у залежність, по-перше, від природних даних (слух, голос, пластику рухів), а також від професійної підготовки. Крім того, М. Метлов надавав значення узгодженості в роботі вихователя і музичного керівника, їх взаємної зацікавленості в успішному музичному вихованні дітей дошкільного віку.

Відомо, що вихователь здійснює, в основному, всю педагогічну роботу у закладі дошкільної освіти. Отже, він не може залишатись осторонь і від

музично-педагогічного процесу. Те, що співпраця між вихователем і музичним керівником необхідна і повинна бути в цілісному освітньому процесі закладу дошкільної освіти, не викликає сумнівів.

Як показало спостереження, вихователі часто допускають різні помилки під час проведення музичних занять, а саме:

- вихователь сидить з байдужим виглядом;
- вихователь перебиває виконання музичного твору музичним керівником;
- порушує хід заняття (входить і виходить із музичної зали).

Слабка сторона вихователя по відношенню до музичного керівника полягала в тому, що вихователь:

- не володіє спеціальними виконавськими вміннями;
- практично не знайомий із специфікою дитячого музичного репертуару;
- погано орієнтується у світі музичного мистецтва.

Успіхи в музичному розвитку дітей, як зазначають провідні вчені, тісно пов'язані з роботою вихователя. Вихователь повинен володіти широким кругозором, музичною культурою, розуміти завдання музичного виховання дітей. Ділові взаємини музичного керівника і вихователя благотворно впливають на дітей. Крім того, добрі взаємини створюють здорову, дружню атмосферу на музичному занятті, необхідну як для дорослих, так і для дітей.

Питання в тому, якою повинна бути співпраця та як її організувати? Щоб відповісти на це питання, нам важливо знати узагальнені завдання професійної діяльності музичного керівника і вихователя. Розглянемо функціональні обов'язки музичного керівника і вихователя на музичному занятті під час слухання музики (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Функціональні обов'язки педагогів під час слухання музики дітьми

<i>Функціонал музичного керівника під час слухання музики дітьми</i>	<i>Функціонал вихователя під час слухання музики дітьми</i>
<ul style="list-style-type: none"> • проводить бесіду, демонструє наочність; 	<ul style="list-style-type: none"> • власним прикладом виховує у дітей уміння уважно слухати музичний твір, висловлює зацікавленість;
<ul style="list-style-type: none"> • виразно виконує твір або проводить слухання, використовуючи ТЗН; 	<ul style="list-style-type: none"> • під час виконання стежить за тим, як діти сприймають музику;
<ul style="list-style-type: none"> • пропонує дітям творчі завдання. 	<ul style="list-style-type: none"> • коли діти мало висловлюються з приводу почутого, вихователь допомагає їм навідними питаннями;
	<ul style="list-style-type: none"> • стежить за дисципліною;
	<ul style="list-style-type: none"> • надає допомогу музичному керівнику у використанні наочних посібників та іншого методичного матеріалу.

Отже, загальний і музично-естетичний розвиток дошкільників у закладі дошкільної освіти здійснюють два педагоги. Це, по-перше, музичний керівник зі спеціальною освітою. Він добре володіє теорією і методикою педагогічного процесу та відповідає за музичний розвиток дітей усього дошкільного закладу освіти. По-друге, вихователь. Він має загальну музичну підготовку та відповідає за музичний розвиток дітей своєї групи. Ми згодні з думкою науковців, що робота музичного керівника і вихователя складна, багатоманітна і повинна проводитися в повному розумінні і контакті. Тільки спільна робота музичного керівника і вихователя приведе до хороших результатів у вирішенні завдань загального музичного виховання дітей дошкільного віку.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей (формувальний етап експерименту).

З метою підтвердження висунутої гіпотези дослідження експериментатором проведено формувальний етап експерименту у природних умовах функціонування закладу дошкільної освіти.

В основі розвитку музичного сприйняття дітей 5-го року життя лежало виразне виконання творів педагогом, уміле використання слів, іграшок, наочних засобів, ілюстрацій, картинок, предметів прикладного мистецтва. Питання експериментатора спонукали дітей до свідомого, емоційного ставлення до музики.

У процесі аналізу музичних творів вимоги до дітей експериментатор поступово підвищувала. Під час бесіди про прослухану музику педагог спонукав дошкільників до самостійних висловів. Для того, щоб поглибити враження дітей, експериментатор стежила за емоційною забарвленістю своєї мови, спонукала дітей пов'язувати характер музики зі змістом образу, вираженим у музиці настроєм, добивалася більш повніших висловів, оцінних думок.

У зміст навчання слуханню музики входило не лише ознайомлення з музичними творами. Експериментатор вчив дітей слухати музику, емоційно відгукуватися на неї, давав у прості відомості про неї. До їх належать поняття про різний характер музики, про деякі назви (марш, танець, коłysанка), про окремі засоби виразності. Неодноразово слухаючи твори, діти поступово запам'ятовували їх, у них розвивався смак, певне відношення до того або іншого твору.

У процесі слухання твору дітей учили не лише розуміти зміст музики, але і виділяти окремі її виразні засоби. Вичленення в сприйнятті музики деяких з цих засобів (темпу, динаміки, регістра) можливо вже на ранніх етапах. Тому проводилася послідовність у формуванні сприйняття. При цьому науковці виділяють такі етапи:

– цілісне сприйняття, усвідомлення загального характеру твору;

– диференційоване сприйняття, уточнення розрізнення окремих епізодів у творі;

– усвідомлення виразної ролі окремих засобів у зв'язку з розвитком музичного образу і повторне цілісне сприйняття.

Мета формувального експерименту: перевірка сприйняття музики у дітей середнього дошкільного віку. Виходячи з поставленої мети, нами розроблена структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження (рис. 2.13).

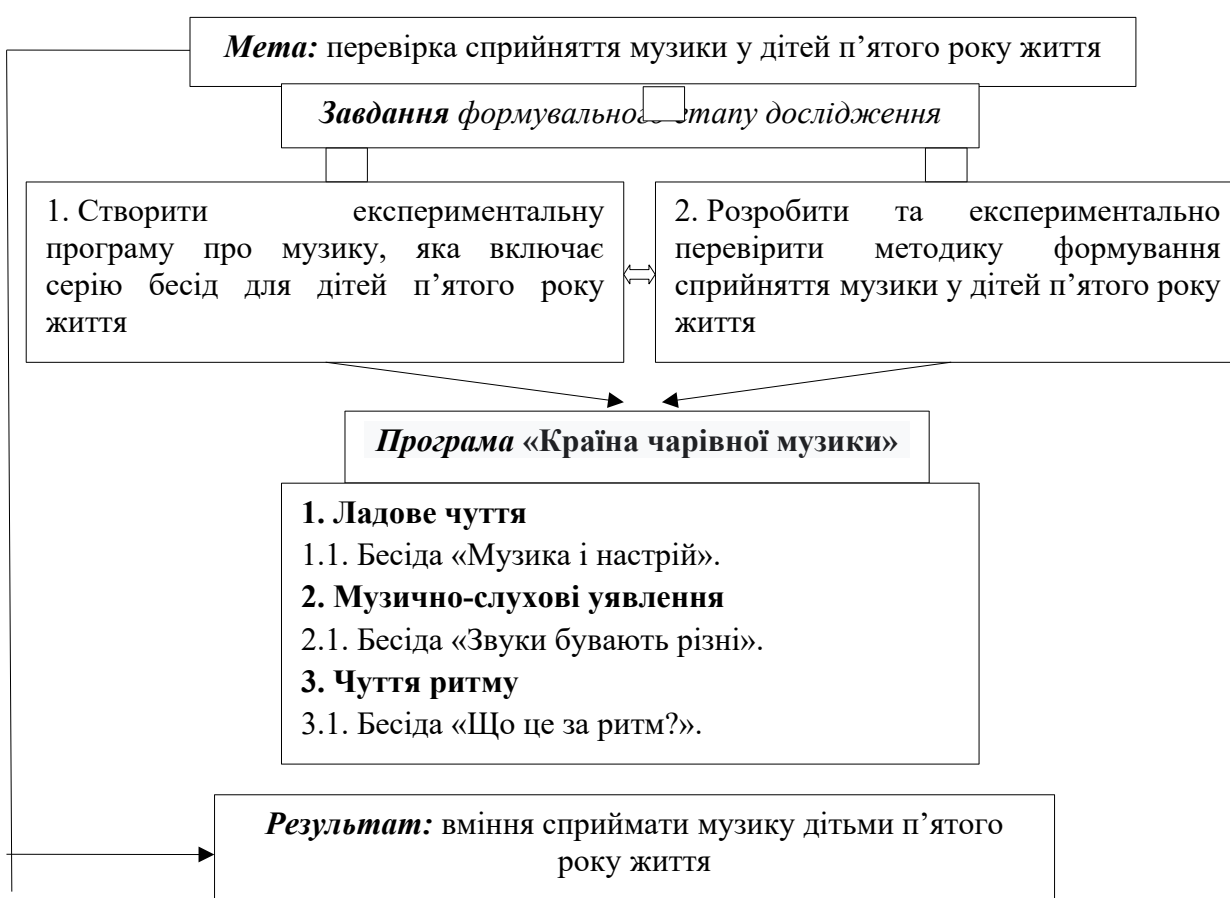

Рис. 2.13. Структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження

Після збору необхідного матеріалу та інформації, його аналізу, експериментатором розроблена програма «Країна чарівної музики» з формування сприйняття музики у дітей 5-го року життя (табл. 2.13).

Тематичний зміст програми «Країна чарівної музики»

Назва компонентів	Теми
1. Ладове чуття	<p>1.1. Бесіда «Музика і настрої»:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слухання музики «Сонечко і дощик»; – слухання музики «Котик захворів», «Котик видужав».
2. Музично-слухові уявлення	<p>2.1. Бесіда «Звуки бувають різні»:</p> <ul style="list-style-type: none"> – музично-дидактична гра «Визнач інструмент»; – музично-дидактична гра «Веселі нотки».
3. Чуття ритму	<p>3.1. Бесіда «Що це за ритм?»:</p> <ul style="list-style-type: none"> – простукування ритму; – виконання української народної пісні «Грицю, Грицю, до роботи»; – читання вірша; – маршировка.

Як зазначають дослідники, відчуття ладу – це здатність розпізнавання функцій звуків мелодії, якщо всі її звуки сприймаються в їх відношенні тоніки й інших ступенів строю. Саме розвинене відчуття ладу дозволяє дітям дошкільного віку відчувати емоційну виразність мелодії. Для дітей дошкільного віку основну інформацію про характер музики несе не тільки її організація, а й динаміка, регістр, темп. Мелодійна орієнтація при сприйнятті музики, на думку науковців, свідчить у дітей п'ятого року життя про їх розуміння взаємозалежності звуків, розпізнавання мелодії за темпом, регістрами, динамікою.

Сприяти становленню мелодійної орієнтації, на думку дослідників, може систематична робота по накопиченню дошкільниками словника мелодій-інтонацій у процесі сприйняття музики і співу. У закладі дошкільної

освіти музичний керівник використовує на музичних заняттях музичні твори, які мають в своїй основі різний лад, тобто мажор і мінор. Це значно обідняє, як вважають науковці, слуховий досвід дітей. Вони вважають, що лади народної музики більше доступніші для дитячого сприйняття. Тому їх освоєння має бути основним етапом у музичному розвитку дітей дошкільного віку.

Розвиваючи у дітей експериментальної групи відчуття ладу, експериментатор використала тему «Музика і настрої». Перша бесіду була проведена під назвою «Сонечко і дощик».

Програмовий зміст. Дати дітям елементарне уявлення про те, що таке настрої; познайомити із різними засобами, за допомогою яких люди передають свій настрої. Розрізнити контрастний настрої пісень «Сонечко» та «Дощик», музика О. Тілічєєвої.

У ході бесіди увагу дошкільників експериментатор загострила на тому, що характер у людей буває різний: сміливий або нерішучий, м'який або суворий. І настрої у них буває різний: людям буває радісно або сумно, спокійно або тривожно. З дітьми уточнили питання: «Що таке настрої?» («це те, як ти себе відчуваєш»); «Як виражає людина свій настрої?» («рухом», «мімікою»); «У чому музиканти виражають свій настрої?» («у піснях», «музичних п'єсах»).

Діти зробили висновок, що музика теж може бути не однаковою по характеру, тому що вона виражає різні чуття і настрої. Наприклад, пісня «Сонечко» – весела та радісна, а пісня «Дощик» – сумна, сумна. З інтересом діти розглядали ілюстрації, звернувши увагу на їх колір (жовтий – яскравий на першій картинці і сіро-фіолетовий – темний на другій картинці).

Тобто, під час прослухування діти відображали розвиток ладу за допомогою карток з кольорового паперу. При повторному слуханні пісень «Сонечко» та «Дощик» на музичний програш діти плескали у долоні, або виконували плавні рухи руками вгору – вниз.

Такий спосіб передачі пісні сподобався дітям. Кожна дитина намагалася ритмічно плескати, показувала рухами щось своє. Під час виконання рухів експериментатор стежив за мімікою дітей, яку вони передавали у піснях (радість – смуток).

Бесіда «Сонечко і дощик» (продовження).

Програмовий зміст. Розрізняти контрастний настрій пісень. Збагачувати вислови дітей про образно-емоційний зміст музики (пісні «Сонечко» та «Дощик», музика О. Тілічєвої).

На початку бесіди з дітьми з'ясували, що самопочуття залежить від настрою людини, від природних і погодних умов. Діти пригадали пісні «Сонечко» і «Дощик». Розглядаючи ілюстрації, діти висловлювали різні думки («Якщо світить сонечко, то нам весело, а якщо йде дощик, то нам сумно», «Якщо світить сонечко, можна погуляти, топати весело, в садочку грати», «Хмаринка хмуриться і загрожує дощем», «Сховаємося під парасолькою, дощик перечекаємо»).

Під час проведення музично-дидактичної гри «Хмаринки», слухаючи пісні («Сонечко» або «Дощик»), показували потрібну сторону «хмаринки» (світлу або темну). Діти самостійно визначали характер музики двома-трьома синонімами.

Продовжуючи тему «Музика і настрій», провели бесіду під назвою «Котик захворів» і «Котик видужав» (музика О. Гречанінова).

Програмовий зміст: учити дітей відчувати настрій через сприйняття музики, висловлюватися про музику, використовуючи різні визначення.

Спочатку дітям порадили послухати історію, яку допомагає розповісти музика. Це була музика «Котик захворів» (музика О. Гречанінова). Після прослуховування дошкільники визначили «сумний», «тужливий» настрій цієї музики, а також замислилися «може, котик зламав лапку?» або «у котика болить живіт?». Експериментатор запропонувала дітям пожаліти котика і сказати йому утішливі і ласкаві слова. Діти зробили висновок, що після пестливих слів «кошеня повеселіло», «у котика нічого не болить».

Після прослуховування музики («Котик видужав», музика О. Гречанінова), яка розповідає про інший настрій котика, діти відповіли на запитання: «Який настрій цієї музики?», «Про що вона нам розповіла?» («музика весела, радісна», «у котика лапка зажила»).

Бесіда «Котик захворів» і «Котик видужав» (продовження).

Програмовий зміст: розвивати у дітей здатність емоційно відгукуватися на музику контрастного характеру, реагувати на її зміну мімікою.

Перед прослуховуванням музичного твору, діти згадали як музика розповіла їм історію кошеняти: як він сумував, коли хворів; як повеселів, коли видужав. Під час слухання музичних творів «Котик захворів» і «Котик видужав» (музика О. Гречанінова), коли звучала сумна музика, діти робили сумне обличчя, а коли звучала весела музика – радісне. На закінчення бесіди діти вибрали картинки «ляльки-настрої», які підходили до прослуханої музичної розповіді.

У процесі сприйняття музики ми прагнули привчати дітей уважно слухати музику, всі свої емоції виражати після слухання музики. Музичні твори діти слухали уважно; старались уважно слідкувати за тим, що діється у музиці, від початку до кінця, нічого не пропустити. Дошкільники вчилися розрізняти характер музики, засоби музичної виразності, висловлювати думки про прослухані музичні твори. У дітей з'явилося бажання неодноразово слухати улюблені твори.

У своїй роботі ми використовували завдання, які не лише приносили задоволення дітям, але і допомагали розвивати активний словарний запас, творчі здібності, уміння слухати і чути. Уміння дітей зосереджуватися на звуці (слухова увага) – це важлива особливість у їх розвитку.

На думку дослідників, слухове сприйняття починається із слухової уваги – уміння зосереджуватися на звуці, визначати його і співвідносити з предметом, що видає його. Всі звуки, які діти сприймали й аналізували, а потім відтворювали, вони запам'ятовували завдяки слуховій пам'яті.

Н. Ветлугіна підкреслює нерозривний зв'язок емоційного і слухового компонентів музичного слуху. Об'єднання двох компонентів, на її думку, музичного слуху в ладовисотний слух вказує на необхідність розвитку музичного слуху у взаємозв'язку його емоційної і слухової основ.

На сучасному етапі відбувається розвиток суспільства музично-слухового уявлення в педагогічному процесі. Сучасні науковці розглядають слухове уявлення як основу, що володіє великим потенціалом благотворної дії на особистість дитини. У наукових дослідженнях намічена тенденція трактування музично-слухових уявлень як комплексу властивостей особистості людини. Ці властивості розвиваються в процесі виникнення, створення і засвоєння музичного мистецтва. Музичне мистецтво володіє, як зазначають дослідники, великою силою дії на людину, безпосередньо звертаючись до світу її переживань, настроїв. Крім того, музичне мистецтво грає величезну роль в процесі виховання духовності, культури відчуттів, розвитку емоційної і пізнавальної сторін особистості людини.

Для того, що розвинути музично-слухові уявлення у дітей, ми провели з ними роботу на тему «Звуки бувають різні». Дошкільникам було запропоновано пограти у музично-дидактичні ігри. Музично-дидактична гра, на думку дослідників, повинна включати розвиток різних ігрових дій. Музично-дидактична гра, яка має позитивне емоційне забарвлення, дуже подобається дітям дошкільного віку.

Використання музично-дидактичних ігор дозволяє формувати у дошкільників необхідні навички, закріплювати в свідомості слухові моделі. Тобто, під час проведення музично-дидактичних ігор здійснюються педагогічні завдання, які вимагають багатократного повторення певних дій. Тому, експериментатор використовувала музично-дидактичні ігри прості і доступні для дітей п'яти років.

Так, під час проведення музично-дидактичної гри «Визнач інструмент», спочатку експериментатор порадила усім дітям спробувати

виконати на музичному інструменті ритмічний малюнок, а потім спробувати повторити його, плескаючи у долоні.

Потім, розставивши на столах однакові музичні інструменти (металофони), експериментатор запропонувала дітям сісти по двоє спиною один до одного. Одна дитина виконувала на музичному інструменті ритмічний малюнок (три протяжних і один короткий звук). Друга дитина повторювала цей музичний малюнок, плескаючи у долоні. Коли дитина правильно виконувала музичне завдання, то всі інші діти аплодували. Приймала участь у грі вся експериментальна група.

Як показало спостереження, діти дуже переживали, якщо їм не вдавалося продемонструвати довгий чи короткий звук. Лише окремі діти не змогли чітко та правильно відтворити звуки за тривалістю.

Під час проведення музично-дидактичної гри «Веселі нотки» експериментатор використовувала елементи гри «Твістер», а саме: на підлозі по доріжках були розташовані квадратики двох кольорів (жовтий і синій) у чотири рядки, що позначають високі (жовтий колір) і низькі (синій колір) звуки. Музичний керівник грала звук, дитина на слух визначала висоту звуку і вставляла на квадрат, відповідний зіграному звуку. Дитина, яка правильно виконала завдання, одержувала фішку. Виграла та дитина, в якій наприкінці гри виявилось більше фішок.

Як показало спостереження, всім дітям сподобалась гра з елементами «Твістер». Крім того, що дошкільники швидко реагували на різну висоту звуку, вони також швидко знаходили колір потрібного квадрата.

Ритм, як стверджує низка дослідників, найважливіший засіб музичної виразності і первинне в комплексі музичних здібностей. Його сутність і сприйняття відомі науковці розглядають в музичній теорії, музичній психології і педагогіці (Н. Ветлугіна, О. Мартиненко, Е. Назайкинський, О. Рудницька, К. Тарасова, Б. Теплов, А. Шевчук та ін.) як сукупність складових його компонентів – темпу, метра, ритмічного малюнка. Крім того,

ритм обумовлюються емоційно-образним змістом музичного твору у взаємозв'язку з мелодією, гармонією, тембром.

Розвиток ритму вважають науковці однією з найважчих проблем у музичному вихованні дітей. Адже головне завдання, на їх думку, в розвитку відчуття ритму. Вони вважають, що необхідно навчити дітей відчувати в музиці ритмічну виразність і передавати її в різних рухах. А це вимагає увагу, зосередженості, концентрації пам'яті, емоцій, що важливе для розвитку дитини.

Музично-педагогічні дослідження чуття ритму показали, що у дітей із загальним недорозвиненням мови виникає скрута при виконанні простих ритмічних завдань. Ритм допомагає музичному керівнику швидко знайти контакт із дітьми музично малорозвиненими. У своїй роботі він поєднує слово, музику і рух у спеціальних комплексних вправах.

Розвиток у дітей, як вважають авторитетні дослідники, чуття ритму необхідно забезпечити при виконанні певних педагогічних умов. До педагогічних умов вони відносять облік музичних переваг і смаків дитини. Крім того, суттєвим є використання системи спеціально підібраних музично-ігрових завдань для розвитку чуття ритму у дошкільників, а також створення музично-збагаченого середовища.

Нам також було важливо розвинути і ритм у дітей експериментальної групи. Тема «Що це за ритм?», яка була останньою у нашій Програмі, включала: «простукування ритму»; виконання пісні; читання вірша; «маршировка».

У завданні «простукування ритму» експериментатор використовувала декілька ритмічних малюнків. Спочатку кожній дитині пропонувалося послухати ритмічний малюнок, а потім повторити його за допомогою плескання у долоні. У подальшому завдання ускладнювалося.

Так, «простукування ритму» діти починали у рівномірному повільному ритмі, потім ритм прискорювався, а після ритм змінювався за швидкістю. Склад «там» відповідав довгий звук, а складу «ті» – короткий (там-там-там-

там-там-там-там; ті-ті-ті-ті-ті-ті-ті; там-ті-ті-там-там; там-ті-ті-там; ті-ті-там-там; ті-ті-там-там).

Діти 5-го року життя володіють базовими уміннями повторювати нескладний ритм. Тому для завдання «заспівати пісню» була вибрана відома українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи». У даній пісні ритмічний малюнок не рівномірний. Є як довгі звуки, так і короткі. При цьому вони активно змінюють один одного.

Відомо, коли дитині пропонують щось заспівати, то мета перевірки, перш за все, слух мелодійний, тобто звуковисотний. Але оскільки мелодія неможлива без ритму, то і чуття ритму експериментатор перевіряла за допомогою співу. Проте цей метод не завжди працював: не всі діти могли відразу заспівати; одні соромилися, в інших не було координації між голосом і слухом.

Оскільки поширені методи діагностики чуття ритму не завжди можуть дати матеріал для аналізу, й, отже, в певних ситуаціях опиняються непридатними для перевірки слуху, то експериментатор використовувала інші методи перевірки. Так, для наступного завдання було вибрано вірш «Наша Таня голосно плаче» Агнії Барто. Цей спосіб перевірки чуття ритму найбільш доступний для дітей. Читати вірш пропонували кожній дитині розмірено – не дуже швидко, але не повільно, тобто у середньому темпі. При цьому дитина одержала завдання: кожен склад вірша відзначати плесканням у долоні: розповідати і плескати у долоні в ритмі вірша.

Після читання вголос дітям виконували складніше завдання: читати вірш у думках про себе і плескати у долоні. Саме тут експериментатор з'ясував, наскільки розвинене ритмічне чуття у дітей.

На закінчення завдання кожен склад діти супроводжували плесканням у долоні. При цьому останню строчку вони прочитати про себе, але не переривали плескання у долоні. Як показало спостереження, саме найскладнішим завданням для дітей виявилось розповісти вірш.

При цьому складнощі у всіх були на останньому рядку, який необхідно було прочитати про себе, але продовжувати простукувати кожен склад у долоні.

Під час виконання завдання «маршировка» спочатку кожна дитина марширувала сама, а потім покерувала маршировкою «строєм» із групи дітей. У даному випадку чуття ритму оцінювалося по тому, як дитина командує «маршировкою». Експериментатор розвивав у дітей музично-ритмічне чуття – здатність активно (рухливо) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його.

Експериментатор постійно вела роботу з виховання навичок слухання музики. Діти вже знають, що музику треба дослухувати до кінця, не можна переривати її виконання питаннями. У процесі навчання дітей експериментатор запитувала, чи сподобалась їм музика. Діти слухали музику усвідомлено. У процесі багатократного і систематичного слухання музичних творів у дітей розвивали слух. У дошкільників з'явилася потреба слухати музику і насолоджуватися нею.

У процесі неодноразового повторення музичних творів діти стали легко визнавати музику навіть за окремими епізодами. Перед проведенням повторного слухання музики експериментатор ставила дітям нові питання, давала нові завдання. Повторне слухання музики проводилося для того, щоб діти змогли взнати щось нове про музичний твір.

У роботі над розвитком чуття ритму експериментатор розвивав у дітей експериментальної групи слухові здібності. У дітей удосконалювалася координація рухів, мислення, рухова пам'ять.

Розвиваючи чуття ритму, діти почали відкривати для себе світ музичних звуків, усвідомлено відчувати і розрізняти красу звучання різних інструментів. У дошкільників стала покращуватися якість співу, вони чистіше почали співати, покращилась якість музично-ритмічних рухів. Діти чіткіше стали відтворювати ритм і поєднували спів і гру на музичних

інструментах. Без розвиненого чуття ритму, метроритмічного чуття всебічний розвиток обмежений.

Вміння, які діти отримували на музичних заняттях, закріплювались і розвивались також поза них. У різноманітних іграх на прогулянках, у години, які були відведені для самостійної діяльності, діти за власною ініціативою співали пісні, водили хороводи, слухали улюблену музику. Отже, музика стала входити в побут дітей, музична діяльність почала бути улюбленим заняттям.

2.3. Результати експериментальної роботи з формування сприйняття слухання музики дітей п'ятого року життя.

На основі проведеної експериментальної роботи з формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей було проведено контрольний експеримент. Контрольний етап експерименту здійснювався восени 2021 р. Експериментальна робота була направлена на перевірку рівня сформованості сприйняття музики у п'ятирічних дітей в експериментальній і контрольній групах.

На контрольному етапі експерименту були використані ті ж методики, що і в констатувальному:

- музично-дидактична гра «Три квітки»;
- музично-дидактична гра «Музичні хованки»;
- музично-дидактична гра «Весела гімнастика».

Результати контрольного експерименту відображені в таблицях. Процес сприйняття музики безперервний і складний, тому якісні зміни несуттєві, але вони є.

Методика контрольного етапу дослідження будувалася по аналогії з методикою констатувального етапу, але містила вищий рівень складності: на основі критеріїв були також підібрані музично-творчі завдання і була

проведена діагностична робота. Ми побачили, що рівень сприйняття музики у дітей експериментальної середньої групи підвищився.

Як показують дані, в експериментальній групі, в порівнянні з контрольною, значно підвищився рівень сприйняття музики у дітей, що підтверджують дані кількісного зростання всіх показників і процентне співвідношення дітей. Діти експериментальної групи значно краще стали визначати на слух звуковисотні співвідношення звуків і мелодії, чистіше інтонувати (пісні).

Крім того, виросла емоційна активність дітей на музику, яку вони чули: діти стали чути краще контрасти, музичну форму, засоби музичної виразності. У дошкільників помітно розвинувся ритмічний слух, відтворення ритму в русі, відповідність ритму рухів ритму музики. Діти з великим інтересом підходили до виконання різних завдань.

При повторному вивченні сформованості відчуття ладу у дітей п'ятого року життя були отримані наступні результати, представлені у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Оцінка рівня сформованості відчуття ладу у дітей середньої групи

I середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	1	1	Богдана С.	3
2	Костянтин В.	1	2	Дмитро С.	2
3	Катерина Г.	2	3	Наталія З.	1
4	Вадик Д.	2	4	Лариса К.	1
5	Дмитро Ж.	2	5	Олена Т.	3
6	Тетяна З.	3	6	Надія К.	2
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	1
8	Валентина Л.	1	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	2	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	2	10	Володимир К.	3
11	Володимир П.	3	11	Сергій У.	3
12	Іван Р.	2	12	Валентина П.	1
13	Влад С.	1	13	Софія К.	2
14	Настя Т.	1	14	Олена Б.	1
15	Надія Ф.	3	15	Юрій С.	2
16	Ніна Х.	2	16	Олександр Х.	2
17	Сергій Ц.	1	17	Максим Р.	2

18	Даша М.	2	18	Валентин Т.	2
19	Люба К.	2	19	Сергій С.	2
20	Данило К.	3	20	Марина А.	2

Аналіз спостережень за дітьми двох груп показав, що:

– з 20 дітей експериментальної групи уважно, зосереджено вслуховуються в музику, аналізують її, відзначають музично-виразні властивості, знаходять яскраві музичні образи у почутому творі, самостійно визначають зміст музичних фрагментів 4 (20%) дітей, й у контрольній групі – 4 (20%) дітей;

– 10 (50%) дітей із першої групи та 10 (50%) дітей із другої групи відрізнялися нестійкістю уваги, відсутністю достатнього глибокого підходу у вивченні і визначенні засобів музичної виразності;

– тільки 6 (30%) дітей з першої групи та 6 (30%) із другої групи важко сприймали музику, не змогли знайти яскраві образи у почутому творі, були мало емоційні. Музика у дітей не викликала жодних вражень, інколи вони відмовлялися слухати музику.

Оцінка рівня сформованості музично-слухових уявлень у п'ятирічних дітей показала наступні результати, які представлені у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

**Оцінка рівня сформованості музично-слухових уявлень
у дітей 5-го року життя (підсумковий зріз)**

І середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	2	1	Богдана С.	1
2	Костянтин В.	2	2	Дмитро С.	1
3	Катерина Г.	1	3	Наталія З.	2
4	Вадик Д.	3	4	Лариса К.	2
5	Дмитро Ж.	3	5	Олена Т.	2
6	Тетяна З.	2	6	Надія К.	2
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	1
8	Валентина Л.	2	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	3	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	2	10	Володимир К.	1
11	Володимир П.	2	11	Сергій У.	3
12	Іван Р.	1	12	Валентина П.	2
13	Влад С.	1	13	Софія К.	2

14	Настя Т.	2	14	Олена Б.	3
15	Надія Ф.	3	15	Юрій С.	1
16	Ніна Х.	1	16	Олександр Х.	1
17	Сергій Ц.	1	17	Максим Р.	2
18	Даша М.	2	18	Валентин Т.	2
19	Люба К.	2	19	Сергій С.	2
20	Данило К.	2	20	Марина А.	3

Аналіз результатів даної методики:

- 4 (20%) з експериментальної групи та 3 (15%) дітей із контрольної інтонаційно точно виконували мелодію; визначали напрям мелодій;
- 11 (55%) дітей з першої групи та 10 (50%) з другої групи не зовсім інтонаційно точно виконували мелодію; допускали 1-2 помилки при інтонації, потребували допомоги дорослого.
- тільки 5 (25%) дитина з першої групи та 7 (35%) дитини з другої групи виконували спів на одній висоті, не змогли визначити напрям мелодії; були невпевнені, не здатні самостійно діяти.

На наступному етапі діагностики дітям запропонували пограти у музично-дидактичну гру «Весела гімнастика» з метою діагностики в них чуття ритму.

Оцінка рівня сформованості чуття ритму у п'ятирічних дітей показала наступні результати, які представлені у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Оцінка рівня сформованості чуття ритму у дітей 5-го року життя

(підсумковий зріз)

I середня група			II середня група		
№	Ім'я, прізвище дитини	Бали	№	Ім'я, прізвище дитини	Бали
1	Олег Б.	3	1	Богдана С.	3
2	Костянтин В.	2	2	Дмитро С.	2
3	Катерина Г.	1	3	Наталія З.	2
4	Вадик Д.	1	4	Лариса К.	2
5	Дмитро Ж.	2	5	Олена Т.	1
6	Тетяна З.	3	6	Надія К.	1
7	Олександр К.	2	7	Тетяна Є.	2
8	Валентина Л.	2	8	Ігор Б.	1
9	Ірина М.	3	9	Катерина Щ.	2
10	Яна Н.	1	10	Володимир К.	3

11	Володимир П.	1	11	Сергій У.	2
12	Іван Р.	1	12	Валентина П.	2
13	Влад С.	2	13	Софія К.	1
14	Настя Т.	1	14	Олена Б.	2
15	Надія Ф.	2	15	Юрій С.	3
16	Ніна Х.	3	16	Олександр Х.	1
17	Сергій Ц.	3	17	Максим Р.	1
18	Даша М.	2	18	Валентин Т.	1
19	Люба К.	2	19	Сергій С.	2
20	Данило К.	2	20	Марина А.	3

Аналіз результатів методики:

– 5 (25%) дітей з експериментальної групи та 4 (20%) дітей із контрольної групи точно, безпомилково відтворювали ритмічний малюнок (у плесканні, притупуваннях, на музичних інструментах), правильно визначили ритм до заданої послідовності музичних фрагментів;

– 9 (45%) дітей з першої групи та 9 (45%) дітей із другої групи відтворювали ритмічно малюнок з помилками (допускали 1-2 помилки); періодично правильно визначали ритм до заданої послідовності музичних фрагментів;

– 6 (30%) дітей з першої групи та 7 (35%) дітей із другої групи невірно відтворювали ритмічно малюнок (у плесканні, притупуваннях, на музичних інструментах); у цих дітей відсутня самостійність, невміння визначати ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; інколи відмовлялися виконувати завдання.

За результатами проведеної роботи з формування сприйняття музики у дітей п'ятого року життя спостерігається позитивна і значуща динаміка, яку наведено у таблиці 2.17.

Аналіз таблиці дозволяє зробити висновок, що на контрольному етапі експериментальної роботи простежується динаміка в обох групах. У порівнянні з констатувальним етапом дослідження в експериментальній групі високий рівень формування сприйняття музики відзначається у 15% дітей.

Таблиця 2.17

**Оцінка рівня сформованості сприйняття музики у п'ятирічних дітей
(прикінцевий зріз)**

Рівні	ЕГ (констатувальний етап)	ЕГ (контрольний етап)	КГ (констатувальни й етап)	КГ (контрольний етап)
Високий	2 (10%)	3 (15%)	3 (15%)	3 (15%)
Середній	8 (40%)	12 (60%)	9 (45%)	10 (50%)
Низький	10 (50%)	5 (25%)	8 (40%)	7 (35%)

Отже, в порівнянні з першим етапом відбулося збільшення на 5%. У контрольній групі високий рівень відзначається у 15% дітей. Також відзначається значне зменшення низького рівня формування сприйняття музики у дітей середнього віку в експериментальній групі (25%), а в контрольній – 35%.

Під час спостереження за дітьми експериментатором використовувалися значною мірою ті напрацювання, які викладені в літературі. Музичні твори, які давалися для слухання, відповідали віку дітей.

Так, у процесі багатократного та систематичного слухання музичних творів експериментатор розвивала у дітей музичний слух. У процесі неодноразового слухання музичних творів діти легко визнавали музику навіть за окремими уривками. У дітей з'явилася потреба слухати музику і насолоджуватися нею. Дослідна робота показала, що вся робота з організації проведення слухання музики стає ефективною якщо в процесі бесіди ми використовуємо наступні методи: наочність, метод порівняння, метод емоційної драматургії тощо.

У результаті систематичної роботи зі слухання музики у дітей поступово з'явилися первинні навички слухання музики. Розуміючи проблему формування сприйняття музики у такому широкому плані, експериментатор протягом усіх бесід спонукала дітей прислухатися до музики, яка звучала.

На нашу думку, тільки тоді, коли музика на занятті перестане бути звуковим фоном; коли діти будуть відчувати й усвідомлювати характер, настрої музики, набуті навички та вміння підуть на користь їх музичному розвитку. Це сприятиме головній задачі музичного виховання – розвитку емоційної чутливості на музику, прищеплювання інтересу і любові до музики.

Відомо, що роль вихователя у чергуванні його пасивної й активної участі, різні в залежності від частин заняття і завдань. Як показало спостереження, вихователь під час слухання музики особистим прикладом виховувала у дітей уміння уважно слухати музичний твір, висловлювала зацікавленість. Крім того, вихователь стежила за дисципліною, надавала допомогу музичному керівнику у використанні наочних посібників та іншого методичного матеріалу.

Працюючи з вихователем, музичний керівник розкривала перед ним зміст майбутніх музичних занять, розучувала практичний матеріал. Звичайно, музичний керівник знайомила вихователів і з тими черговими завданнями, які він ставив у процесі роботи над змістом програми навчання. Це допомагало їм разом спостерігати за успіхами кожної дитини; виявляти тих дітей, кому потрібна додаткова допомога, планували шляхи цієї допомоги. Вихователь допомагала дітям при аналізі музики навідними питаннями, образними порівняннями, якщо діти самі вагалися з відповіддю. Головним чином, вихователь на особистому прикладі показувала дітям, як треба слухати музику, коли це необхідно, робить зауваження стежить за дисципліною.

Отже, як би не була висока педагогічна кваліфікація музичного керівника, жодне з основних завдань музичного виховання не може бути задовільно вирішено, якщо воно проводиться без участі вихователя, а також, якщо музика звучить для дітей тільки у ті дні, коли приходить музичний керівник, якщо з дітьми співають, грають і танцюють тільки на музичних заняттях.

Висновки до другого розділу

Експериментальна робота складалася з трьох частин: констатувальний, експеримент, формувальний експеримент і контрольний.

Констатувальний експеримент містив у собі проведення трьох музично-дидактичних ігор, проведення яких показало рівень сприйняття музики п'ятирічних дітей.

Після проведення першого етапу експерименту був зроблений аналіз результатів роботи та підібрані музичні твори для подальшої роботи з ними у формувальному експерименті, створено програму «Країна чарівної музики».

На формувальному етапі експерименту були використанні педагогічні умови, зміст яких сприятиме сприйняттю музики п'ятирічних дітей, а саме:

- активне включення особистості дитини п'ятого року життя в діяльність, що сприяє сприйняттю музики;
- розробка та впровадження програми «Країна чарівної музики» зі слухання музики, спрямованої на розвиток таких компонентів як ладове чуття, музично-слухові уявлення, чуття ритму;
- взаємодія вихователя з музичним керівником у процесі проведення музичного заняття.

Була проведена серія бесід з дітьми п'ятого року життя, які включали слухання музичних творів, проведення музично-дидактичних ігор. Використання музично-дидактичних ігор дозволило сформувати у дошкільників необхідні навички, закріпити в свідомості слухові моделі. Діти навчилися відчувати настрій через сприйняття музики, висловлюватися про музику, використовуючи різні визначення. Дошкільники стали емоційно відгукуватися на музику контрастного характеру, реагувати на її зміну мімікою. Використовуючи елементи гри «Твістер» під час проведення музично-дидактичної гри «Веселі нотки», діти на слух визначали висоту звуку, вставали на квадрати, відповідні прослуханим звукам. Дошкільники навчилися швидко реагувати на різну висоту звуку, знаходити колір потрібного квадрата.

На етапі контрольного експерименту нами було повторно використано три музично-дидактичні ігри, зроблено аналіз проведеної роботи та висновки. Порівняльний аналіз констатувального та контрольного етапів експерименту показав, що в експериментальній групі, де були використані вищеназвані педагогічні умови, більшість дітей п'ятого року життя експериментальної групи досягла бажаного рівня сприйняття музики.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено педагогічні умови формування сприйняття музики у п'ятирічних дітей, обґрунтовано й експериментально перевірено модель їх реалізації.

Теоретичне вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми формування сприйняття музики у дітей середньої групи дозволило встановити, що дана проблема є актуальною в педагогічній теорії та практиці й вимагає подальшої теоретичної розробки, особливо для дітей п'ятого року життя.

Дослідники пропонують розрізняти два терміни, які істотно розрізняються: сприйняття музики і музичне сприйняття (Е. Назайкінський). Музичне сприйняття є сприйняття, направлене на збагнення й осмислення тих значень, якими володіє музика як мистецтво, як особлива форма віддзеркалення дійсності, як естетичний художній феномен. Сприйняття музики вони називають сприйняття, що відбулося – відчуте й осмислене. Провідним видом музичної діяльності дітей дошкільного віку є сприйняття музики.

Слухання музики – найпоширеніший вид музично-художньої діяльності. Під час слухання у свідомості дитини виникають уявлення – конкретні образи. Ці образи дитина усвідомлює, пов'язує між собою, розуміє їх зміст. У процесі прослухування музичного твору здійснюється його музично-художнє сприйняття. Саме зі слухання музики починається залучення дитини до музики. Слухання музики розвиває інтерес, любов до неї, розширює музичний кругозір, підвищує музичну сприйнятливість дітей, виховує музичний смак.

У дітей середньої групи зростає інтерес до музики, об'єм музичної пам'яті й увага декілька збільшується. Вони набувають відомого навичку слухання музики. Це вид дитячої музичної діяльності, унікальність якого полягає в розвиваючих можливостях, забезпечує як в плані емоційного, так й

інтелектуального розвитку дитини. У закладі дошкільної освіти найбільш прийнятним методом вивчення музичного сприйняття є прослухування й аналіз твору, а також поєднання з іншими видами творчості.

Розроблено й експериментально перевірено педагогічні умови для ефективності сприйняття музики дітей п'ятого року життя, а саме: було проведено активне включення особистості дитини п'ятого року життя в діяльність, яка сприяло сприйняттю музики; розроблена та впроваджена програма «Країна чарівної музики» зі слухання музики, спрямована на розвиток таких компонентів як ладове чуття, музично-слухові уявлення, чуття ритму; організована робота вихователя з музичним керівником у процесі проведення музичного заняття.

Експериментальне дослідження було проведене в три етапи. Констатувальний експеримент містив у собі три діагностичні завдання, проведення яких показало переважання низького і середнього рівня розвитку сприйняття музики дошкільників.

На формувальному етапі експерименту було проведене цикл бесід зі сприйняття музики з дітьми середньої групи.

Методика контрольного етапу дослідження була побудована по аналогії з методикою констатувального етапу, але містила вищий рівень складності: на основі критеріїв були підібрані завдання і була проведена діагностична робота. За результатами контрольного експерименту в експериментальній групі, в порівнянні з контрольною, значно підвищився рівень сприйняття музики у дітей, що підтверджують дані кількісного зростання всіх показників і процентне співвідношення дітей.

Список використаних джерел

1. Андрейко Н., Скоропад І., Щербак А. Музична діяльність майбутнього першокласника. Харів. Ранок. 2012. 144 с.
2. Андрасян А. Л. Музично-дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з вадами зору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Одеса : 2004. 21 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. 2-ге вид., випр. Київ. 2008. 430 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 0501.2021 р).
5. Барило С. Б. Вплив музично-ритмічних рухів на загальний розвиток дітей дошкільного віку. Збірник статей учасників дванадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». Дніпро. 2019. С. 12-14.
6. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ. 2002. 398 с.
7. Болгарський А. Г., Горобець Т. В., Шкоба В. А. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Луцьк : ПВД «Твердиня». 2010. 180 с.
8. Борщ Р., Самойлик Д. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості». Тернопіль : Мандрівець. 2013. 72 с.
9. Ватаманюк Г. П. Музика в країні Дошкілля: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ. : Аксіома. 2008. 260 с.
10. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.

11. Вільчковський Е., Денисенко Н., Шевченко Ю. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець. 2011. 128 с.
12. Вусик Т. Музична лабораторія, або Давайте шуміти! *Музичний керівник*. 2013. № 5. С. 16–19.
13. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2015. 196 с.
14. Газіна І. О. Формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики : автореф. дис... канд. пед. наук. АПН України. Ін-т пробл. виховання. Київ : 2008. 20 с.
15. Гелунова А., Чиркіна В. У світі музики. Розробки занять для дітей 4-6 років. Харків. Основа. 2009. 332 с.
16. Гураш Л. Відчуті і збагнути: теорія і методика. *Дошкільне виховання*. 2002. № 5. С. 15–20.
17. Дерев'янка Т. В. Музичне виховання дошкільників. Старша група. Т. : Навчальна книга – Богдан. 2018. 160 с.
18. Дікуша О. С. Як вчити дітей розуміти класичну музику засобами творчих вправ. *Обдарована дитина*. 2009. № 9. С. 50–51.
19. Завалко К. Відкрити музику в собі : цикл тематичних музичних занять для молодших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2012. № 12. С. 29–32.
20. Завалко К. Відкрити музику в собі : Цикл тематичних музичних занять для старших дошкільнят з теми «Дощ». *Дошкільне виховання*. 2013. № 6. С. 35–37.
21. Завалко К., Фір С. Основи Орф-педагогіки: навчально-методичний посібник. Під заг. редакцією К. В. Завалко. Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна». 2018. 162 с.

22. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. Вінниця : НОВА КНИГА. 2004. 320 с.
23. Каспрук І. Свята і розваги в дошкільному навчальному закладі: методичний посібник. Львів : «Растр-7». 2015. 100 с.
24. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець. 2014. 144 с.
24. Катрук А. Формування творчих здібностей дітей за допомогою музично-ритмічних рухів. *Музичний керівник*. 2015. № 4. С. 4–6.
25. Коломійцева О. В. Психологічні особливості емоційного сприймання музики розумово відсталими дітьми: дис. канд. наук: 19.00.08. Київ : 2009. 255 с.
26. Кондратенко Г. Музичні загадки. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2010. № 2. С. 22–25.
27. Кричківська Т. Д. Психологія дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Ніжин : Ред.-видав. відділ НДПУ. 2001. 61 с.
28. Крутій К. Термінологічне поле музичного заняття в дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2015. № 11. С. 4–8.
29. Куценко Л. Ефект Моцарта, або звуковий вітамін С. *Дефектологія*. 2002. № 1. С. 9–12.
30. Ланцюженко З. Д., Шкільник С. Я., Бешапошникова Т. В. Музично-ритмічні хвилинки та розспіванки для дітей. Харків. ТОРСІНГ ПЛЮС. 2006. 64 с.
31. Левчук Я. Українські народні дитячі інструменти: гра музикою чи музикування грою. *Музичний керівник*. 2013. № 3. С. 4–7.
32. Лещенко С. Використання народної казки в музичному вихованні дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 6 С. 59–65.
33. Лісовська Т. А. Розвиток чуття ритму в музичній діяльності дошкільників. *Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки*. 2010. Вип. 176. С. 86–88.

34. Лісовська Т. А. Музичне виховання як педагогічна парадигма. *Вісник Черкаського університету*. 2010. Випуск 183. Частина IV. С. 82–85.
35. Макарова Л. Г. Сприйняття музичного простору в системі музичного виховання / за ред. С. Д. Максименка. Київ. 2000. Т. II. ч. 6. С. 253–259.
36. Малишевська І. А., Демидова С. К. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія». Тернопіль. Мандрівець. 2015. 44 с.
37. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.
38. Мережко Ю. Комплексні чи інтегровані музичні заняття: у чому відмінність? *Музичний керівник*. 2014. № 5. С. 4–7.
39. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки : теорія та історія. Суми : Наука. 2004. 210 с.
40. Музична діяльність майбутнього першокласника. Методичний аспект / Упоряд. Н. В. Андрієнко, І. М. Сорокопуд, А. М. Щербак. Харків : Вид-во «Ранок». 2012. 144 с.
41. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі : збірник методичних матеріалів. Тернопіль : Мандрівець. 2007. 104 с.
42. Романюк І. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 104 с.
43. Науменко Т. Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору. АПН України, інститут педагогіки. Київ : 2008. 115 с.
44. Науменко С. Психологічні основи музичного виховання дошкільників. *Музичний керівник*. 2012. № 5. С. 4–9.
45. Науменко С. Як правильно слухати музику з дітьми : поради психолога. *Музичний керівник*. 2013. № 3. С. 4–10.
46. Науменко Т. І. Музичне виховання найменших : інтегровані заняття. Київ : Шкільний світ. 2007. 128 с.

47. Нечай С. П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посібник. Київ : Світич. 2012. 144 с.
48. Нечай С. Методичні особливості формування професіоналізму майбутніх вихователів у питаннях музичного виховання дітей дошкільного віку. *Вища школа*. 2008. № 10. С. 66–72 .
49. Нечай Світлана. Музика – могутня сила. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5. С. 23–26 .
50. Нечай С. Музика зміцнює здоров'я. *Дошкільне виховання*. 2010. № 6. С. 13–17.
51. Нечай С. Музичні фантазери [Текст] : методичні рекомендації з розвитку креативності для вихователів і муз керівників. *Дошкільне виховання*. 2010. № 11. С. 10–12 .
52. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій : навч. посібник. Ніжин. Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2008. 128 с.
53. Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 2. С. 9–12.
54. Половіна О. А. Дитина і мистецтво: Сучасні аспекти полі художнього розвитку. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2014. С. 236.
55. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець. 2013. 264 с.
56. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Мандрівець. 2012. 236 с.
57. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Дитина». Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ : Київський університет імені Б. Грінченка. 2012. 492 с.
58. Радинова О. Методика слухання музики з дітьми. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2010. № 1 (13 число). С. 13–17.

59. Радинова О. Методика слухання музики з дітьми. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2010. № 2. С. 13–19.
60. Радинова О. Методика слухання музики з дітьми. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2010. № 3. С. 16–20.
61. Разборщук К. Грати в музику і гратися музикою, або навчання за методом Тетяни Гютюннікової. *Музичний керівник*. 2012. № 4. С. 17–23.
62. Романюк І. А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному закладі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець. 2013. 280 с.
63. Романюк І. А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посібник. Тернопіль : Мандрівець. 2014. 280 с.
64. Романюк І. Гурткова робота з музичного виховання у дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2012. № 12. С. 4–10.
65. Романюк І. Провідні педагогічні принципи організації музичних занять у дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2013. № 2. С. 4–6.
66. Романюк І. А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів. Тернопіль : Мандрівець. 2007. 104 с.
67. Ростовський О. Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики. *Музичний керівник*. 2011. № 1. С. 10–12.
68. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Богдан. 2011. 640 с.
69. Ростовський О. Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики. *Музичний керівник*. 2011. № 1. С. 10–12.
70. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору : навч.-метод. посіб. Київ : Шкіл. світ, 2008. 128 с.
71. Самбор Л. Музично-дидактичні ігри на музичних заняттях. *Музичний керівник*. 2014. №11. С. 4–10.

72. Слухання музики в дитячому садку. Нотна хрестоматія / Укл. Л. Ю. Судина. Х. : Вид група «Основа», 2012. 120 с. (Серія «ДНЗ. Музика»).
73. Степанова Т. М., Лісовська Т. А. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2012. 256 с.
74. Суржанська В. Музичні творчі завдання : створюємо та використовуємо у роботі з дошкільниками. *Музичний керівник*. 2012. № 4. С. 25–31.
75. Сухина Л. Ю. Музичне виховання у дитячому садку. 6 рік життя (За Базовим компонентом дошкільної освіти). Київ : Ранок. 2018. 112 с.
76. Суховерська О. Рухливі забави та ігри: 3 мелодіями й примовками. Львів : Свічадо. 2007. 124 с.
77. Тимощук С. В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ (за системою К. Орфа). *Обдарована дитина*. К. : СОЦИС. 2013. № 10. С. 30–37.
78. Чепіга М., Чепіга С. Стимуляція здоров'я та інтелекту. Київ : Знання. 2006. 347 с.
79. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с.
80. Шевчук А. С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників : Моногр. Фастів : Поліфаст. 2005. 330 с.
81. Шевчук А. С. Діти різні – методики варіативні. *Дошкільне виховання*. 2000. № 10. С. 12–14.
82. Шевчук А. Дитина у світі культури : орієнтири до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 15–18.
83. Шевчук А. Залучаємо малят до музичної скарбниці дитячий садок. *Мистецтво*. 2010. № 3 (13). С. 36–41.
84. Шевчук А. С. Дитяча хореографія : програма та навч.-метод забезпечення хореогр. діяльності дітей від 3 до 7 років : навч.-метод. посібн. : 2-ге видання, без змін. Київ : Шкільний Світ. 2011. 128 с.

85. Шоломович С. М., Рудченко І. М., Зінич Р. Т. Методика музичного виховання в дитячому садку. Київ : Музична Україна. 1985. 142 с.

86. Якимчук С. Методика музичного виховання. Рівне : РДГІМ. 2003. 160 с.

Додатки

Додаток 1

Консультація

«Роль вихователя на музичних заняттях»

Провідна роль музичних заняттях належить музичному керівнику, так як може донести до дітей особливості музичних творів.

Проте, нерозуміння виховних завдань музики вихователем може звести на «ні» всі зусилля музичного керівника. Там, де вихователь любить музику, любить співати – там і діти з великим інтересом ставляться до музичних занять. Крім того, у розділі «Музично-ритмічні рухи», музичний керівник скований інструментом і тут обов'язковий показ рухів вихователем.

Провідна роль музичного керівника жодною мірою не знижує активності вихователя.

Часто вихователі припускаються такої помилки на заняттях:

1. Вихователь сидить із байдужим виглядом.
2. Вихователь перебиває виконання.
3. Дає словесні вказівки нарівні з музичним керівником (хоча двох центрів уваги бути не може).
4. Порущує хід заняття (входить та виходить із музичної зали).

Активність вихователя залежить від трьох факторів:

1. Від віку дітей: чим менше діти, тим більше вихователь співає, танцює і слухає музику нарівні з дітьми.
2. Від розділу музичного виховання: найбільша активність проявляється у процесі розучування рухів, дещо менше у співі, найнижча – під час слухання музики.
3. Від програмного матеріалу: в залежності від нового або старого матеріалу.

Вихователь зобов'язаний бути присутнім на кожному музичному занятті та брати активну участь у процесі навчання дітей:

1. Співає разом із дітьми (не заглушаючи дитячого співу). Під час співу вихователь сідає на стілець перед дітьми, щоб показувати за необхідності рухи, висоту звуків, плескати ритм тощо.

2. Під час навчання дітей музично-ритмічним рухам (особливо у молодших групах) бере участь у всіх видах рухів, активізуючи цим малюків. У старших групах – у міру необхідності (показуючи той чи інший рух, даючи окремі вказівки у танці, музичній грі).

Направляє самостійну музичну діяльність, включаючи музику в ігри, прогулянки, трудовий процес, використовуючи вивчений з музичним керівником матеріал.

3. Вихователь повинен уміти грати на всіх дитячих музичних інструментах, які використовуються дітьми на музичних заняттях, аби уміти правильно показати дітям способи звуковидобування на кожному інструменті.

4. Повторює з дітьми слова пісень, причому не заучує, як вірші, а співає з дітьми.

5. Повторює рухи танців, записавши попередньо музику на аудіокасету.

Чим активніше вихователь робить цю роботу, тим більше нового діти можуть дізнатися на музичних заняттях, інакше музичні заняття перетворюються на нескінченне повторення одного й того ж (тобто, «топтання на місці»).

Успіхи вихователя значною мірою залежать від інтенсивності роботи музичного керівника з ним. Чим менше підготовлений вихователь, тим більше доводиться музичному керівнику займатися безпосередньо з дітьми.

Існує 2 форми роботи музичного керівника з вихователем.

1. Індивідуальні консультації: проводяться 1 раз на 2 тижні.

Зміст консультацій:

Ознайомлення із завданнями майбутніх занять.

- Засвоєння репертуару (перевіряється як вихователь виконує дитячі пісні, танці).

- Продумування форм індивідуальної роботи з дітьми.
- Продумування внесення музики до побуту.
- Розмови про активність вихователя на музичних заняттях.

1. Групові консультації:

• Ознайомлення з новими методичними питаннями (пісенна творчість, рухова творчість, навчання гри на музичних інструментах).

- Складання сценарію свята.
- Обмірковування сюрпризних моментів.
- Обговорення різних питань.
- Відкриті музичні заняття (для молодих вихователів).

Розучування пісень для слухання або їх виконання на святах (звертаючи увагу на чистоту інтонації та дикцію).

• Підвищення культури руху (крім дитячих ігор, танців, вправ, вихователі роблять більш складні рухи, які сприяють розвитку координації дитячих рухів та загальному музичному розвитку).

• Виконання самостійних завдань (скласти танець чи вправу під певну музику).

• Навчання вихователів користуватися магнітофоном, удосконалювати знання в галузі музичної грамоти, щоб він міг по нотах виконати дитячу пісеньку на музичних інструментах, заспівати її.

